

Tone Gaspari

Patrulja

7.

Vzhodna odprtina kaverne je bila tako majhna, da sta se splazila moža s kotlom in vrečo kleče vanjo. Bila je odprtina za silo, če bi granate zasule glavni vhod. Tudi za prepih je prav prišla; zakaj včasih, kadar je potegnil sveži sever, je le za spoznanje razredčil strašni smrad, ki se je gostil kar v plasteh nad pričnami. Rekruta Dorča je dva dni zvijalo, prav tedaj, ko je artilerija najhuje razbijala. Gošče je dejal, da ima fant trebušni legar. Po sanitejce se ni upal nihče, in desetnik je že mislil, da bo po Dorču. Sreča, da je butnila mina in vse tisto okuženo blato zasula. Pod večer je tedaj le prišla menaža. Dorču so vlili ruma v usta, zaspal je in pozabil na črevesje. Odslej so se za rum topli. Cigarete je razdeljeval desetnik sam.

Vsa zasopla sta zlezla nosača v kaverno. Granata, ki je prej iskala kuhinje in ordonance, je udarila poleg jarka za njima. Izpustila sta kotel in jo udrla nazaj za traverzo. Ko ni bilo več nevarnosti, sta odhitela dalje. Tako je marsikak večer artilerija padla po jarkih poleg kuhinj, da je zagradila pot menaži. Da bi bilo strelivo cenejše, bi bil to najuspešnejši način vojskovanja: popolnoma odrezati moštvo v prvih četah od kruha in od komand. Razbiti kotel nad jarkom ter razcefrana kapa sta bila priča in svarilo vsem, ki so ponoči prehiteli prečne jarke. Vsak odsek fronte je hranil kak dokaz, da vojna ni za kratek čas in da ima tudi vojna precéj čudnih trenutkov; to se pravi, da ni nevarna le tedaj, kadar drviš ali se plaziš k naskoku, temveč je muhasta in te oplazi kadar koli in kjer koli. Tam na Rombonu in Čukli je neko noč zasul plaz stražarja. Nihče ni do jutra o tem nič vedel, meneč, da so ga pobrali Italijani. Šele, ko se je fronta premaknila, je zagledal Blek izpod kupa snega dvoje čevljev. Raztegnil je vodene oči in se stresel. Domislil se je Puntarja, posavskega vinogradnika, ki ga je tedaj vzela noč. Javil je četovodji. In četovodja je samó zaplesal z rameni pa ukazal smeje, naj mu Blek osnaži čevlje, da ne pojde pred sodni stol kakor kak zamazan civilist.

Razen Žusta in Dorča, ki sta bila zelenca, je vedel vsakdo kaj takega. Sicer bi pa ta dva, četudi šele nekaj tednov v fronti, vedela

že marsikaj, da niso drugi pripovedovali resnične in izmišljene zgodbe, ki so presegle samo grozo smrti. Najrajši sta začela — kadar je bilo mirno in sta použila rum — Zanjkar in Suhnik.

Tako se je zdelo, da bo tudi tisto noč v kaverni. Že nosača z menažo sta tako nekako pozdravila. Desni si je obrisal z blatno roko potno čelo in brado, da je bil ves lisast, in vrgel po kaverni: »Alá, mrlič, pokonci, vojska bo!«

»Rum pa tobak daj sem, drugo pa sam požri! Frdaman zapečkar!« Gošče je bil butara, ki je lahko največ dejal in je grobo govoril, kakor ga je naučila triletna fronta. Trdil je, da je fronta sicer trapasta šola,

toda za marsikoga koristna. Tako naj bi bila urejena, da bi moral vsakdo skozi: tudi cesar in ministri. Pa ti pride takle bik in ti ždi tam zadaj pri kotlih in se umiva, češe in gleda v oblake od dolgega časa. Take bo on poslal po vojni vse v prisilno delo.

Tako je Gošče često razlagal. In danes bi bil tudi začel, da ni drugi nosač resno pripomnil: »Fantje, pri Bovcu so Nemci predrli. Nekaj bo!«

Odvil je pokrov pri kotlu, kjer je že stal Prekle s posodo. Za to godljo se nihče ni dosti

zmenil. Počasi so vstajali in nastavljali posode. Vsak je dobil polno zajemalko in kos komisa. Prevesnik je dejal, naj dobro premeša; tako je dobil nekaj kosov mesenih podplатов. Za desetnika je skrbel Vrhunc, da je dobil zvrha, kjer je bila zmes mastna in na videz užitna. Ali niti desetniku niti Prevesniku ni šlo. Bila sta sita že samih ugibanj o pismu in dopustu. Kakor bi nosač isto mislil, je omenil, da zdaj ne pojde nihče na dopust, ker je blizu ofenziva. Desetnik je svetlo pogledal, dal Vrhuncu ostanek svoje menaže in pismo, ki je bilo zanj med tobakom. Vrhunc je nerodno zakašljajal. Prekle je to videl: »Vrhunc, ti boš bral. Daj sem tisto!«

Desetnik je nato razdelil v kape cigarete in odlil v posode vsakemu osminko ruma. Vsi so ga obstopili kakor po navadi. Danes je hitel in ni po pravici delil. V kapi je ostalo nekaj raztresenega tobaka in drobtine zmečkanega kruha.

»Kdo pojde zdaj?«

»Gošče in jaz!«

Bleku je stresel desetnik tobak v pest; bilo ga je precéj. Rad bi vse spravil, pa se je Gošče zadržal nadenj. Bog ne daj, da bi si le trohico tobaka ali kruha kdo sam prilastil. Bila bi največja tatvina, ki jo pozna svet in ki se je kdajkoli zgodila. Te ostanke sta pobrala sporazumno vedno tista dva, ki sta zamenjala stražarje po menaži.

Nekoč je zrastle na Krnu iz tega tako sovraštvo, da so potegnili bajonete in je moral posredovati sam poročnik.

Gošče in Blek sta povlekla parkrat iz cigarete in sta se pripravila. Vrhunc je že čepel pri steni ob svoji svečki, kakor bi šival, ter je prebiral sporočilo svojega dekleta. Nosača sta tudi kadila sede na koncu ležišč. Skupina ob desetniku, Prevesnik, Vrhunc in Prekle, je poslušala nosača, ki sta se prepirala z drugimi v ozadju kaverne. Preden je odšel Gošče izmenjavat, se je zakrohotal, češ, da pri kuhinjah ne skuhajo le svinjske krme, temveč tudi babje čenče, ki jih prežvekuje cela fronta. »Ko bi Nemci pri Bovecu predrli — če imata kaj soli tukajle — bi moral zdaj Italijan že sam s Fajtovega hriba in s Škabrijela!«

»Gošče, ti veš takó, telefonisti pri bataljonu pa drugače!« je popravił užaljeno eden izmed nosačev.

»Hudič, če je pa telefonist sam slišal z divizije. Adjutant sem nesel danes vse stvari k trenu in stotnikov sluga se je pridušil, da bo moral spet tovoriti kakor kamela. Dejal je, ali naprej ali nazaj. No!«

Takšne vesti so se ponavljale vsak dan po nekajkrat. Ta jih je podžigala, druga spet potlačila. Če je kdo prinesel dobro vest, so ga pohvalili, za slabo vest so pa vsakega ozmerjali.

Komaj je nosač utihnil, se je prikazal pri vhodu ordonanc z bataljona.

»Kaj je spet?« so zaklicali.

»Mir, da bomo slišali!« se je oglasil rezek glas.

Desetnik pa je že vedel, da se mora ta depeša s primernim navdušenjem razglasiti vsemu moštvu v prvih črtah, kajti ti, ki so med večnim streljanjem že preklinjali vso to morijo, morajo dobiti tolažila. Bral je:

»Nemci, naši zavezniki, so osvojili z našimi hrabrimi četami vse prednje črte v odseku Tolmin—Bovec. Sovražnik se v velikem neredu umika, zavezniška vojska mu je tik za petami; ujela je čez 10.000 mož in zapolnila 500 topov.«

(Dalje)

Ključec in njegove prigode

Zadnjič некоč, ko smo se pogovarjali o poljskem lovu, me je nekdo izmed vas, prijatelji, vprašal, katerega psa više cenim, ali Pazija ali Pikasa?

No, veste, oba prepeličarja sta bila izvrstna, vsak na svoj način; Pazi je, resda, imel morebiti nekoliko tanjši nos, zato pa je bil Pikas tem vztrajnejši. Sicer pa: le poslušajte!

Nedolgo potem, ko sem se bil oženil, mi je žena izrazila željo, da bi se rada udeležila lova na jerebice. Odjezdil sem nekoliko prej kot drugi, da bi že sam poprej obsledil perjad. In res ni trajalo dolgo, ko je Pikas obstal pred tropo kakih sto jerebic.

Dolgo sem že pričakoval žene, ki bi bila morala z nekim poročnikom in mojim konjskim hlapcem prijezditi za mano. Naposled me je začelo le skrbeti in sem se zategadelj vrnil. Na sredi poti sem zaslišal od nekod ihtenje in stokanje; čuti je bilo čisto blizu, dasi ni bilo daleč naokoli nikogar videti. Seveda sem takoj razjahal konja ter se zleknil in pritisnil uho na tla. Pa sem zaslišal, da prihaja stokanje iz globočine zemlje; tako natanko je bilo čuti, da sem mogel razločiti glasove svoje žene, poročnika in hlapca. A kako so prišli vsi trije tako globoko pod zemljo? Najbrže so padli v odprtino navpičnega jaška; zakaj tod nekod je bil star, opuščen premogovnik in jama je bila, kakor sem se spominjal, kakih devetdeset sežnjev globoka.

V skoku sem odjezdil v bližnjo vas in sklical nekaj rudarjev. Z velikim trudom smo izvlekli ponesrečence na dan. Najprej smo spravili iz jaška hlapca in njegovega konja, nato poročnika, tudi z njegovim kljusetom vred, in nazadnje še mojo ženo in njenega arabca. Najčudovitejše ob tej nezgodi pa je bilo, da so ostali vsi ponesrečenci nepoškodovani, — izvzemši, kajpak, nekaj neznatnih prask — čisto zdravi, kaj menite, četudi so padli kakih pet sto do šest sto čevljev globoko! Da, da, prijatelji, srečo je treba imeti!

Na nadaljnji lov nismo mislili več, ampak smo se vrnili domov. In prav je bilo, da smo se tako brž vrnili; zakaj doma me je že čakalo pismeno povelje, ki me je klicalo za štirinajst dni na službo v bližnjo trdnjavo. Ko sem po izvršenem službenem opravilu prišel čez dva tedna zopet domov, sem se spomnil prepeličarja Pikasa, ki nas je bil takrat spremljal na tistem ponesrečenem lovu. Kaj neki se je s psom zgodilo? — Nihče ga ni doma videl, a kdor ga je pogrešil, si je mislil, da me je pač spremil na mojem službenem potu.

Pa se mi je zasvitalo v r^{avi}: Kaj pa, če je pes ostal tamkaj pred jerebicami? Da,

Upanje in skrb sta me prevzela tako, da sem kar v popotni obleki odhitel v tisto lovišče. In glej čudo! Zvesti Pikas je stal še vedno na istem mestu, kjer smo ga pustili pred štirinajstimi dnevi.

»Avans — naprej!« sem mu zaklical. In pes je priskočil k tropi, jerebice so zbrnele v zrak, a jaz sem ustrelil ter od enega strela pobral — pet in dvajset jerebic ... Ne verjamem, da se je kateremu izmed vas že kaj takega primerilo!

Pridni Pikas je bil tako prestradan in onemogel, da se je jedva priplazil k meni in mi, dobrikaje se, lizal roko. Moral sem ga k sebi na konja vzeti, zakaj sam bi se ne bil mogel privleči domov. Ker smo mu skrbno stregli, se je kmalu zopet opomogel.

A jedva nekaj tednov nato mi je zvesti Pikas že zopet pomagal na lovu razrešiti uganko, ki je ne bi brez psa nikdar razvozljajal.

Že dva dni sem bil namreč zasledoval in gonil zajca. Pikas mi ga je vedno znova priganjal krog brega, a na streljaj ga nisem mogel nikdar dobiti.

Da bi verjel na čarovnije, to ni bilo po mojem okusu; preveč sem bil že doživel čudovitih stvari. Toda ta zajec mi je bil uganka, ki ji mojih petero čutov ni bilo kos.

Naposled mi je Pikas prignal dolgoušca vendarle toliko blizu, da sem ga mogel s strelom doseči. Zadel sem ga, in zrušil se je v ognju. Puške nisem niti novič nabil, marveč sem brž priskočil bliže, in kaj menite, kaj sem začuden zagledal?

Zajec je imel pod trupom — kakor tudi vsi drugi dolgoušci — štiri noge, a razen teh pa še štiri noge — na hrbtu!

Zdaj sem si mogel pojasniti uganko, kako je bilo mogoče, da je žival kar dva dneva zapored bežala, in s toliko brzino. Kadar se je zajec upehal na svojih navadnih štirih nogah, pa se je vrgel na hrbet, kakor to dela spreten plavač, ki počiva, plavajoč na hrbtu, — no pa je spak spočiti še z večjo naglico bežal s svojimi nahbrtnimi nogami. Zelo, zelo dvomim, da bi bil kateri izmed vas, tovariši lovci, že videl takega čudovitega zajca z osmimi kraki. Saj tudi jaz nisem pozneje nikoli več naletel na sličnega dolgopetca!«

Četrty večer

Pes prepeličar se izpremeni v jazbečarja. — Kljukec z roko v volčjem žrelu. — O steklem sukničju. — Odrta lisica hoče obleči svoj kožuh.

»Brzonogi Pikas, o katerem sem vam bil sinoči pripovedoval, je v moji službi tako urno in toliko časa tekal za divjačino, da si je naposled obrusil noge gori do trebuha. Nazadnje sem ga mogel uporabljati samo še kot kratkonožnega jazbečarja.

Nekateri zlobneži so raztrosili o mojem zvestem Pikasu tudi neke lažnive bajke. Tako so raztrobili o njem, da je na starost čisto oslepel,

in da sem mu moral zato svetilko na konec repa obešati, kadar je šel z dóma. A kakor sem že rekel, to so le zlobne izmišljotine, ki bi moji protivniki hoteli z njimi zmanjšati moj ugled ter omajati vero v resničnost mojih čudovitih prigodb.

Pa vas nocoj, prijatelji in tovariši lovci, ne kanim dolgočasiti s pasjimi storijami, ampak vam hočem povedati, kako sem se ubranil volka velikana kar z golo roko. Pod večer, ko je že somrak legal na zemljo, sem se zamišljen in brez vsakršnega orožja izprehajal po nasadih blizu domačega gradiča. Ko sem krenil v temačen drevored, skoči velika zverina predme in mi zastavi pot. Kakor ogenj so v temi sršele živali oči, in po tem sem spoznal, da je napadalec — volk.

Kaj mi je bilo storiti? Orožja nikakega, žival mi renči tik pred nosom, a da bi zbežal pred nevarnostjo, to ni bilo v naši rodbini nikoli v navadi.

Nehoté sem stisnil pest in jo zarinil volku v odprto žrelo. Radi varnosti sem potiskal roko dalje in dalje tako, da se mi je gobec že dotikal ramena.

Kaj zdaj? Priznati moram, da mi ni bilo nič kaj prijetno v takem položaju. Le pomislite: čelo ob čelo z volkom! Prav pisano sva se gledala s sivarjem, in iz krvavih oči sem mogel razločno razbrati, da bo po meni, ako izvlečem roko iz žrela.

V obupnem položaju sem zaril roko še globlje in zgrabil za drob. Stric lakotnik je tulil od bolečin, a ugrizniti me le ni mogel. Jaz pa sem napel vse sile in sem krvoločno zver obrnil kakor rokavico, tako da je zunanja kosmata plat prišla na znotraj. Obrnjeno žival, z zobmi navzven, sem zalučal v travo, kjer jo je drugega jutra našel naš vrtnar. Ta je bil potem vso prigodo raztrobil med ljudi; zakaj jaz sam sem bil lepo molčal o tej sitni zgodbi, ki se je drugim zdela veliko junaštvo! —

Sicer pa moram priznati, da bi takega načina obrambe nikakor ne hotel ponoviti še v drugih slučajih. Tako na primer mi je kmalu potem v neki ozki uličici v Petrogradu pritekkel stekel pes naproti; a še na misel mi ni prišlo, da bi se mu postavil po robu. Brzo, kar sem le mogel, sem ubral pot pod noge ter spotoma slekel svoj suknjič in ga vrgel psu pred gobec, naj bi na njem ohladil svojo besnost. Tako sem se vsaj odkupil, to se pravi, pridobil sem toliko časa, da sem se pri prvih hišnih vratih umaknil v vežo. Stekli pes se je res besno lotil suknjiča, a medtem so prihiteli ljudje in z orožjem pobili pobesnelo mrcino. Prinesli so mi tudi suknjo, ki je bila le na nekaterih mestih natrgana. Doma sem naročil svojemu strežaju, naj jo zanese ob priliki krojaču popraviti, a do takrat je strežaj Janko obesil suknjič v mojo oblačilnico.

D drugega jutra pa prikriči Janko pred mojo spalnico: ‚Gospod baron! Gospod baron! Vaš suknjič je stekel!‘

Naglo sem planil iz postelje, si ogrnil ponočno haljo pa odhitel za strežajem v sobo oblačilnico. In res, moj suknjič je bila ponoči obšla steklina. Vsa moja oblačila so bila po sobi razmetana in raztrgana. Pred mojimi očmi je stekli suknjič napadel najlepšo slavnostno obleko in jo razcefral na kosce. S pištolo sem moral ustreliti pobesneli suknjič, da sem ustavil divje pokončevanje, a načete obleke sem dal vse sežgati, da ne bi še drugič doživel take grozote!

Iz vaših oči in obrazov, se mi zdi, bi mogel razbrati, da vam ta prigoda noče prav v glavo, in vendar bi vam mogel zastaviti svojo viteško besedo, da se je res vse prav tako zgodilo! —

Skoraj ne vem, ali bi vam, ljubi prijatelj, povedal še tisto prigodo o lisici, ki je zelo slična oni dogodivščini z volkom, ki sem mu kožuh narobe obrnil.

Ker prikimavate, no, pa naj bo:

Ko smo nekoč po velikem lovu prišli domov, sem dal ustreljeno divjačino znositi v pralnico, in lovec je moral še tudi odreti lisico, ki je kot mrtva ležala poleg drugega plena. Slučajno sem prišel

kako uro pozneje — sam ne vem več, zakaj — zopet v pralnico pogledat. In kaj ugledam? Sam sebi nisem mogel verjeti: Lisica, ki jo je bil lovec odrl, ni bila res mrtva, ampak se je spet osvestila in se je zdaj trudila, da bi oblekla svoj kožuh, ki ga ji je bil lovec pred eno uro slekel!

Z eno roko, takorekoč, je zvitorepka že tičala v rokavu, in se je zdaj pravkar napenjala, da še v drugega stlači svojo laket. Pa sem tedaj jaz priskočil in zavpil: ‚Počasi, mrcina!‘ In prisolil sem ji smrtni udarec.

(Dalje)

Gentile da Fabriano: Sv. trije kralji

Cvetko Golar

Metka pri polnočni maši

»Pa pojdem, čisto gotovo pojdem, da veste! Saj nisem več majhna, in lani ste mi rekli, da bom letos že lahko šla, ako bom imela čevlje. In sedaj jih imam, sama sem jih zaslužila. Zato bom šla, ne vem, zakaj bi me ne pustili!«

»Pa pojdi, potem pa le jokaj v cerkvi, ako ti bo mraz. Poglej, koliko je snega zunaj, višji je kakor ti! Zgrešiš pot tam doli za Holmom, se pogrezneš v sneg, in nihče ne bo vedel zate.«

»Saj ne pojdem sama, glejte no! Saj pojde tudi Belčev Gašper, pa Jamnikov Janez in Anka gre tudi, ki je še manjša od mene.«

»Anka gre lahko, ker ima gorko zimsko obleko. V nedeljo sem jo videla, kako se postavlja! Še zmrznila boš, zato rajši ostani doma. Jaz grem s sosedovo materjo, ti pa ostaneš doma z Marjanco, da ne pade s peči.«

»Grem pa grem, je že kot pribito! Sem že obljubila, skupaj pojdemo jaz in Belčevi, pastir bo svetil z baklo. Vidite, da ne bom ostala v snegu.«

»Ne boš šla ne z otroki. Ako moraš iti na vsak način, pa pojdeš z menoj! V cerkev je daleč, in noč je temna. Gotovo bo oblačno in lahko se ti kaj zgodi. Ali si že pozabila, kako je zmrzil tisto leto Hojkarjev Andrej! K maši je šel o polnoči, pa ga ni bilo domov. Na Sveti dan so ga dobili, v snegu je bil zakopan, čisto trd je bil kot kamen. Vidiš, tudi tebi se to lahko zgodi.«

»Meni že ne! Andrej je bil pijanec, jaz pa nisem!«

Boltarjeva Metka se je prepirala z materjo. Na vsak način je hotela k božični maši o polnoči. Res ni bila več tako majhna, a tudi velika ne! Saj še ni hodila v šolo, in tudi delati še ni mogla! Samo pasla je Lisko in Košuto in Rožo, in zato je zaslužila toliko, da ji je mati kupila čeveljčke za zimo. In zdaj se ji je nad vse čudno zdelo, da bi ne smela o polnoči k maši, ko bo Bog rojen. Zakaj bi ona tega ne smela videti, tega ni mogla na noben način razumeti. Vsi drugi gredo lahko v cerkev, dekleta in fantje, dekle in hlapci! Zakaj pa bi ona ne šla, ki je vse leto pasla, in je že na paši poleti trdno sklenila, da pojde letos o polnoči k maši. Čisto naprej se bo prerila, tja, kjer so pastirci, da bo natanko videla Jezuščka in Marijo. Rada bi videla tudi volička v hlevu, in to bi rada vedela, kaj mu bo Jožef pokladal, ali seno ali deteljo?

»Veste kaj, mati, bolj zgodaj morava iti, da nama ne uide naprej tisti pastir, ki bo svetil. Doli po klancu je strmo in spolzko, jaz se zase nič ne bojim, bolj za vas, ki niste vajeni hiteti. Jaz sem pa letos vsak dan po cele ure skakala in bežala za kravami.«

»Je že prav, Metka, le pridna bodi! Glej, da bo jutri vse opravljeno dosti zgodaj. No, saj hlapec naredi, kar je treba.«

»Oh, mati, zelo rada bi videla, kako je takrat, ko pride Jezušček na svet. To mora biti lepo! In trobente bi rada slišala pa angele videla, kako frče po zraku.«

Mati se je skoraj zasmejala ob njenih besedah in je začudeno gledala hčerki v sinje radovedne oči. Zastrmela se je predse in ni vedela, ali se Metka šali ali je v resnici tako nedolžna.

»Seveda je lepo, in vse luči gore v cerkvi, orgle igrajo.«

Sedaj se je Metka na nekaj spomnila in kar začudila se je, da ni že prej na to pomislila.

»Mati, ali Jezuščka nič ne zebe? V cerkvi je mraz in gotovo se ves trese, in ustnice mu drhte, in plav je v ličeca. Saj vem, kako je mraz v cerkvi.«

Mati je zopet pogledala hčer in jo prijela za roke.

»Seve, tudi mraz je v cerkvi, boš že videla, kako se boš zavijala v ruto.«

»Pomislite, mati, ali Jezuščka bo zeblo! Zase mi ni nič, saj sem navajena, oh, že sedaj se mi smili! Pa ravno o polnoči pride na svet

Michelangelo: Sv. Družina

svojo ruto, v tisto gorko ruto iz volne, ki je lepo franžasta in tako mehka in bela, kakor so zvončki pod grmovjem. Vzela jo je v roke, jo razgrnila in potem ovila okoli vratu.

»Zelo gorka je in mehka, in gotovo se bo Jezušček smehljal, ko ga bom zagnila z njo. Tudi Marija bo vesela, ker ne bo zeblo njenega sinka. Ali to je še premalo, gotovo bo tudi lačen! Pastirci se nič pravega ne spomnijo. Nerodni so pa ropotajo po cerkvi v svojih težkih čevljih. Jezušček se jih bo še ustrašil, zajokal bo in se zavil v mojo ruto.«

Tako je Metka mislila in se na tihem smehljala sama pri sebi. Čisto natanko je videla malega otroka, ki sedi v jaslih na slami in ki je sam Bogek. Na eni strani stoji voliček in drobi otavo, na drugi pa maha z repom sivi osliček in muli pšenično slamo in jo vleče predse.

in pozimi, ko je sam sneg okoli in okoli, in burja piše in na cerkvenih oknih se delajo ledene rože.«

Takrat pa se je Metka zopet na nekaj spomnila in je živo pogledala mater. Saj res, tako bo naredila, ali skrivaj, in nikomur ne bo nič povedala, tudi materi ne! Ali se ji bodo čudili, no, saj je pastirica, zato skoraj mora! Saj tudi drugi pastirji pridejo in prineso Jezuščku darove! Od kod bodo neki letos prišli? Gotovo z Osolnika ali pa od Svete Barbare.

Metka je šla tiho k skrinji, kjer je imela spravljeno svojo obleko, zakaj sklenila je, da bo Jezuščka zavila v

Bog ve, kaj le poreče mati Marija? Gotovo se ji bo dobro zdelo, kar je storila. Mogoče ji bo pokimala in se ji nasmehljala, sveti Jožef pa jo bo pogledal prijazno od strani in si mislil: »Čigavo je to dekle, ki se je tako lepo spomnilo otroka?«

In Metki je bilo tako prijetno in sladko, kakor bi ji že angelci godli, in občutila je veliko veselje in zadovoljstvo nad tem, kar je menila storiti.

Zvečer se je vrnil očim domov. Bil je ves dan nekje v mestu in je prišel nekoliko pijan in slabe volje. Metka je imela sicer velik strah pred njim, ali nocoj mu je voščila prijazno dober večer in mu šla po večerjo k materi. Ko mu je sezula čevlje, je zavpil nad njo:

»Potuhnjenka, ali mi ne upaš pogledati v oči? Gotovo sta z materjo slabo govorili o meni, pojdi da te ne vidim!«

Nič mu ni zamerila in tako lahko ji je bilo srce, kadar je pomislila, kaj jo čaka drugi dan.

*

Mrzel veter je pihal sem od jelš in hrastov, ki so stali v dolgi vrsti kraj potoka. Droben sneg je naletaval in vse naokoli je bilo zavito v megleno temo. Bil je že pozen večer in skozi mrz in sneg je zamolklo priplaval glas zvona.

»Metka, primi se me za roko, da se ne zgrešiva. Bolje je, da prideva prej.«

Mati je prijela Metko za roko in hitro sta stopali navzdol po vrtu mimo širokih jablan.

»Kar stopiva, pri znamenju se dobimo s tistim pastirjem, ki nam bo svetil,« je dejala Metka. Po hrbtu jo je spreletel mrz in še hitreje je šla po rahlo napetem bregu, ki je padal proti cesti.

»Mrz je, sedaj se najbolj čuti, ko sva prišli iz gorke hiše.«

»Meni pa je gorko in prijetno, veselim se že, kako me bo pogledal Bogek, ko stopim predenj. Mogoče bo vedel, da sem pastirica. Saj ste rekli, da ima najrajši otroke.«

Metka je govorila z drhtečim glasom. Ni čutila mraza, ali vendar se je vsa tresla. Zopet se je razveselila, ko se je spomnila, kam je namenjena.

»Še malo, pa sva tam! Še nocoj bom videla, kako lete angeli. Ah, kaj si bo neki mislil Bogek? Najprej ga bom ogrnila in potem mu dam tale kos potice,« je tiho pomislila Metka.

»Dobro, da je nisem pojedla! Saj sem bila lačna, ali kako naj stopim pred jaslice, ako bi ničesar ne prinesla! Gotovo bodo privlekli pastirji cele jerbese orehov, in tisti sivi pastir, ki je lani pasel ovce pod Mučeradom, mu bo gotovo prinesel koštruna na rami. In tisti Grogga, ki služi pri Jamniku za pastirja, bo nabasal vrečo krlhjev, ker nima drugega.«

V veselih mislih je šla Metka tik matere in se je držala za krilo.

»Ali vidite pastirja, ima že prižgano baklo, pri znamenju stoji in vse črno otrok je okoli njega.«

Še hitreje sta stopili, in ko sta došli pastirja, se je vsa družba odpravila proti cerkvi. Stisnjeni v suknjice so mladi hlapčki tekli po sneženi gazi, se ustavljali in šalili med seboj. Metki so se grozno zamerili.

»Ali ne vedo, kam gredo, da so tako razposajeni? Kar tja vendan so, nič ne pomislijo, da pride nocoj Bogek na svet,« je tiho pomislila.

»Enajst je že odzvonilo in o polnoči smo že lahko v cerkvi,« je glasno omenila mati.

»V cerkvi se boš že ogrela, ako te zebe, Metka!«

»Saj me ne,« je hotela odgovoriti, ali zobje so ji šklepetali, in skoraj ni mogla spraviti besede iz ust.

»Ah, kaj pa je, ako mene zebe, saj me je že večkrat! Pa nisem zbolela, nič mi ni bilo, nocoj pa sem ogrnjena z ruto, ki mi jo je dala botra.«

Cesta je tekla skozi gozd mimo nizkega grmovja, ki je težko nosilo snežene klobuke in debele plašče. Smreke so stale po gori, niso se ganile, kakor bi pričakovale poznega obiska v mrzli noči.

»Oj da bi bila že tam! Ali se mi samo zdi, ali je res, da se utrinjajo zvezde? Ah ne, to so snežinke, ki jih bakla obseva. Lepo je vseeno, in glej, tam spredaj, koliko luči gre proti holmu, še malo časa, in bo polnoč. Že pritrkujejo, oj, le hitro, mati!«

Zopet je potegnila burja in snežinke so zaplesale okoli bakle in Metko je spreletel mraz, kakor bi ji šla ledena roka po hrbtu. Dečki pred njo so bili s petami po ledu in segali z rokami v ogenj, da si ogrejejo prste. Metka se je zasmejala, in čim bliže so bili cerkvi, tem bolj jo je grela tista volnena ruta, ki jo je namenila podariti Jezuščku.

»Zdaj bomo pa kmalu tam, še okoli tiste bajte in potem po klancu pod hribom, pa smo že pri cerkvi!«

Dečki pred njo so zavriskali, objeli so se okoli vratu in sopli in tekli navkreber.

»Presneti pastirji, gotovo jih že slišijo v cerkvi! Dobro, da še ni polnoči, da se še ni rodil Bogek. Drugače bi jih gotovo slišal in nič lepo bi se mu ne zdelo, da tako kriče na poti k njemu.«

Ko so prišli do cerkve, je bila Metka prva pri vratih. Bilo je veliko ljudi, ki so prihajali s svečami in gorečimi trskami po stopnicah in dol po pokopališču. Metka je vlekla mater za roko in skozi gručo je silila naprej. Ko je stopila v cerkev, ki je bila že skoro polna, se je z veliko nestrpnostjo ogledala po oltarjih, ali ne bi kje zagledala hlevca in v njem rjavega volička.

»Mati, kje pa je hlevce, kjer bo Jezušček rojen,« je šepetaje vprašala in se namerila proti stranskemu oltarju, kjer je bilo najbolj svetlo. Mislila je, mogoče se pa tam zbirajo pastirci in so prinesli s seboj lučke in darove. »Ali bo kmalu polnoči, težko že čakam, rada bi videla, kako bo!«

»Bodi no že tiho, zakaj vprašuješ! Ali si res tako otročja!«

Mati je skoraj jezno zagodrnjala nad njo in jo sunila s komolcem. Pred velikim oltarjem so prižgali luči, orgle so se oglasile, vesela božična pesem je zadonela s kora. Začela se je sveta maša.

»Zdajle, zdajle bo,« je glasno pomislila Metka. »Polnoči je in Bogek mora priti na svet.«

Odgrnila je ruto, ki je bila v njo zavita, pogledala je, ali ima še potico, in je zopet skušala priti med klopni bliže k oltarju.

»Najbrže je tam hlevce, kjer je tako svetlo in je toliko ljudi okoli. Gotovo je tam, saj so tudi pastirji zraven, tisti sivi Groga je že vmes! Le kam je krlhje položil? Glej ga, suhi Tonač je tudi čisto za oltarjem, o saj ga dobro poznam, v Jelenovi grapi pase koze. Kaj je neki prinesel? Moram videti!«

In Metka se je zopet zagozdila v gnečo.

»Kam pa to riže, glej no otroka,« se je jezno obregnila ob njo suha kmetica in jo ostro pogledala s sivimi očmi.

»Naprej me pustite, saj me poznate, da sem pastirica. Kos potice nesem malemu Bogku in s tole ruto ga bom ogrnila, da se ne bo prehladil.«

Kmetica jo je začudeno pogledala.

»Ali se ti sanja?« je zamrmrala in ji stopila na nogo, da je Metka zaihtela od bolečine.

Pred oltarjem je zvončkljal zvonček in duhovnik v zlatem plašču je prepeval latinske molitve. S kora so grmele orgle in ljudje po cerkvi so klečali v svetem zamaknjenju.

»Tale trenutek se mora Bogek roditi, le čudno, da ne vidim ne hlevca in ne Marije. Tile stari pastirji so mi vse zaslonili s svojimi širokimi hrbti, da ne morem nikamor. Pustite me vendar k hlevcu, saj sem pastirica, in potico nesem malemu Jezuščku!«

Od vseh strani so se obračale nanjo hude oči.

»Sedaj se je pa gotovo že rodil Bogek, saj je že povzdigovanje, in jaz ga nisem videla! In zakaj tako pojo, zakaj ne utihnejo orgle, da bi slišala, ako bi zajokal otrok! Oh, čisto nič ne bom videla in matere tudi ni nikjer, le kje so ostali? Saj vendar vedo, da sem majhna in bi rada kaj videla! Oh in tale pastir hribovski, kako me tišči s komolcem!«

Metka je imela solzne oči in naj je še tako stopala na prste, ni videla drugega razen kožuhov in širokih hrbtov pred seboj. In na koru so še zmeraj peli in ljudje so se trkali na prsa.

»Le zakaj sem pustila mater, mogoče bi me vzdignili na rame in bi vse videla.«

In Metka je začela tiho jokati. »In tako sem se veselila, da bom videla Bogka, in odeti sem ga hotela, da bi ne prezebal,« je žalostno pomislila. »In ti grdi ljudje me ne puste k njemu! In slišati ne morem drugega, razen latinskega petja! Jaz bi pa tako rada slišala, kako trobijo angeli!«

Ko je maša minila, so se začeli ljudje razhajati in sveče so pogasili po cerkvi in k njej je stopila mati. Šli sta iz cerkve.

»Nič nisem videla ne hlevca in ne angelov, oh, pa sem se tako veselila! Kdaj pa je prišel na svet Jezušček, ali med mašo?«

»Seveda, le hitro pojdiva, da se ogreješ,« je rekla mati. In vso dolgo pot do doma se je Metka tiho solzila, ker ni videla Jezuščka.

K. Felner-V. Bratina

Botra smrt

Tretja slika

Ob mostu, ki pelje iz tega življenja v ono življenje.

OZDRAVLJENCI (*se gnetejo okoli Zdravnika, poljubujejo mu roke*).

PRVI (*zlomi svoje berglje in jih vrže od sebe*): Spet stojim na svojih nogah! Spet sem človek!

DRUGI: Spregledal sem! Vidim travnike in pisano cvetje. Vrnil si mi sonce, Zdravnik!

PRVI (*daje zdravniku denar*): To zlato ti darujem, ker si me ozdravil. Kaj je zlato proti zdravju!

TRETJI: Glej, spet ti vodijo nove bolnike! (*Privedejo otroka in moža. Poleg moža gre njegova žena, poleg otroka njegova mati.*)

MATI: Ljubi zdravnik, moj otrok mi umira. Ozdravi ga! Ti imaš srečno, blagoslovljeno roko. Vse, kar je bilo v moji moči, sem storila zanj, zdaj pa ne zmorem več.

ZDRAVNIK: Tudi moja umetnost vsega ne zmore.

ŽENA: Čudežno zelišče imaš. Kolikor hočeš ti dam, če bo pomagalo možu!

ZDRAVNIK: Za tvojega moža in za tvojega otroka bom poizkusil svojo znanost. Kjer ta odpove, tam tudi moje zelišče ne pomaga.

SMRT (*se pojavi v ozadju in stopi na sredo med oba bolnika — k nogam otroka in k vzglavju moža*).

ZDRAVNIK (*materi*): Tvojega otroka ne morem rešiti.

MATI: Poizkusi vendar še s svojim zeliščem! Na, svoje zadnje pare ti nudim!

ZDRAVNIK: Ne morem, zapisan je smrti, uboga mati.

MATI (*se vrže nad otroka in bridko ihti*).

ZDRAVNIK (*ženi*): Tvoj mož pa bo ozdravel, daj mu tega zelišča!

ŽENA (*vzradoščeno, mu da denar*): Zahvaljen, slavni zdravnik, ker si mi ozdravil moža!

ZDRAVNIK (*materi*): Na denar, uboga žena, in si kupi kruha, sicer boš sama zase kmalu prišla k meni. (*Mrtvega otroka in moža odnesejo. Bogatega soseda, ki je zelo rejen in nadušljiv, pripeljejo na vozičku v veliki naglici.*)

BOGATI SOSED: Hitreje, hitreje, smrt mi je že za petami! Oh, tu je ta slavni Zdravnik! Pomagaj mi!

ZDRAVNIK: Če bom le mogel...

BOGATI SOSED: Tako govore vsi zdravniki, a nihče mi ne pomaga. Le moj denar jim diši. Tu imaš! (*Vrže Zdravniku možnjo cekinov.*) Brž mi povej, kakšna je moja bolezen!

ZDRAVNIK: Prehitro živiš!

BOGATI SOSED: Kaj, kako? To je vse, kar mi imaš povedati?

ZDRAVNIK: Tik pred večnostjo že stojiš. Svojega velikega premoženja ne bi smel le zase uporabljati!

BOGATI SOSED: Tu imaš še ti nekaj! (*Vrže Zdravniku še eno mošnjo.*) Zdaj pa hitro povej, kako ozdravim! Smrt že teče za menoj. (*Se ozre nazaj in težko diha.*) Že prihaja...

ZDRAVNIK: Tudi zelišče ti najbrže ne pomaga več! Da, da, o tem sem bil prepričan že, ko sem te gledal izpred hiše svojega očeta.

BOGATI SOSED: Ti si torej sin mojega soseda?

ZDRAVNIK: Da, tistega soseda, ki si ga s psi nagnal na cesto!

BOGATI SOSED: Sam hudič me je poslal k tebi!

ZDRAVNIK: A vse življenje si ti druge pošiljal k vragu!

BOGATI SOSED: Če bi vedel, da bo postal sin mojega siromašnega soseda tako slaven zdravnik, bi ga ne pognal tedaj na cesto. Dal bi mu bil denarja, da bi lahko še desetkrat bolj študiral in da bi mi zdaj lahko pomagal. No, bom pa zdaj popravil, na denarja! (*Vrže zdravniku nekaj vrečic kovancev.*) In še ti bom dal. Peljite me domov!

ZDRAVNIK (*sune z nogo vrečico v stran*): Niti za vse tvoje bogastvo ti ne morem pomagati, ko pa luč tvojega življenja že dogoreva.

BOGATI SOSED: Mojega življenja luč...? Stojte! (*Sluge obstanejo z vozičkom.*) Kje je ta luč, kje stoji?

ZDRAVNIK: Ob vzglavju vsakega človeka.

BOGATI SOSED: Tedaj je to sveča na moji nočni omarici. Ko sem odhajal, je dogoreval še zadnji konček. Hitro si moram prižgati novo. (*Vrže denar med ljudi.*) Kupite mi sveče! Težke sveče, dolge sveče, za pest debele! Mnogo sveč mi kupite! (*Ljudje beže z denarjem na vse strani.*) A če mi daš tudi nekaj svojega čudodelnega zelišča, potem mi ne more spodleteti. Moja hiša, moj vrt, vsa moja polja in gozdovi so tvoji...

ZDRAVNIK: Če bi ti dal vsega, ti ne bi pomagalo, kajti usojeno ti je, da moraš umreti!

BOGATI SOSED: Umreti...? Torej mi nočeš pomagati? Pa se poberi k vragu! (*Tedaj pritečejo ljudje s kupljenimi svečami.*) Domov jih nesite, tecite! Prižgite vse sveče hkrati in ko bodo te pogorele, nažgite vedno novih! Nate še denarja! (*Spet razmetava denar. Ljudje odhite s svečami. Sluge obrnejo voziček proti desni. Bogatin drgeče od mraza in se zavija v odejo. Mrzel veter piha.*) Ali ne bo ugasil moje sveče na nočni omarici? (*Se prestraši, strmi naravnost predse, zakriči*): Stojte!... Tam stoji Smrt! Tu sredi pota se mi je postavila... Zdravnik! Nočem umreti! Reši me, ti si vendar sovražnik Smrti!

ZDRAVNIK: Toda ti se boš moral sprijazniti z njo.

BOGATI SOSED: Ne bodi trd kakor sem bil jaz! Zdaj hočem vsem pomagati! Tam stoji... Joj, pomagaj mi! Pomagaj mi vendar! Saj vendar vidiš, da sem uboga revna človeška stvar. Joj, pomagaj, pomagaj...!

ZDRAVNIK: Oh, človek si! Tako človek, kakor sem jaz. Hočem ti zato pomagati! (*Obrne voziček hitro na levo.*) Pojdi nazaj v življenje!

BOGATI SOSED (*poljublja zdravnika roko*): Zahvaljen, Zdravnik, ki mi hočeš pomagati!

ZDRAVNIK (*mu hoče dati zelišče, toda v tem hipu se pojavi Smrt. Ljudstvo vrišči od strahu*).

SMRT (*ki je prišla z desne*): Že v drugo me hočeš prevarati!

BOGATI SOSED (*se zviije od groze in šklepeče z zobmi*).

ZDRAVNIK (*Smrti*): Poglej vendar to ubogo stvar! Moj sovražnik je in prav zaradi tega mu ne morem odreči svoje pomoči. Ne morem ga pustiti na cedilu. Ti pa ravnaj z njim, kakor moraš!

SMRT: Tudi to pot ti odpustim, zavoljo tvojega dobrega srca, ki se ni usmililo samo svojega očeta, ampak tudi sovražnika. Toda mož mora umreti!

BOGATI SOSED: Umreti... umreti...? (*Se zakoplje v odeje. Grmenje.*)

VRAG (*pride z leve, Smrti*): Tega pa kar meni prepusti! (*Smrt odide na desno.*)

BOGATI SOSED (*izpod odej*): Mar sem te klical? Zdaj te ne potrebujem.

VRAG (*potegne odeje raz njega*): Ah, tu si mi, dragi prijateljček! Iskal sem te doma, pa so mi rekli, da si odpotoval. Tedaj sem zagledal zadnji konček goreče sveče na tvoji nočni omarici, pa sem si mislil: Aha, tjakaj k mostu jo je popihal.

BOGATI SOSED: Proč od tod! Peljite me domov, da bom videl, kako gorijo moje nove sveče!

VRAG: O gorijo, gorijo, pa še kako! Kar spotoma so jih v cerkvi prižigali in jih postavili doma okoli tvoje postelje. Tvoja prava lučka pa je že omahnila in že pojema.

BOGATI SOSED (*zakriči*): Domov!

VRAG: In že zvonovi zvone in kadilo se kadi... Puh, kar bežati sem moral na sveži zrak, da se ne zadušim in pridirjal sem naravnost k tebi, da te potolažim... (*Mrtvaško zvonjenje, vmes krohot in rožljanje z denarjem.*)

VRAG (*pokaže s palcem čez rame na desno*): Ali slišiš...?

BOGATI SOSED: Domov, pravim, domov! Nate denarja! (*Meče denar okoli sebe.*) Ljudje!... Zdravnik!

VRAG: Midva bova šla kar skupaj domov! (*Zgrabi za voziček.*) Le počasi in kar lepo z menoj! Bil sem tvoj gost vse življenje, ti pa boš moj gost na vekomaj! (*Peha voziček proti mostu.*)

BOGATI SOSED: Pa še Zdravnika vzemi s seboj, on je kriv, da moram iti na to potovanje, ker mi ni hotel dati zdravilnega zelišča!

VRAG (*peha voziček pred seboj*): Seveda, še tebe komaj vlečem. Sicer pa bova kmalu doma. Ta tovor sem moral drago plačati. (*Od-ropoče z vozičkom čez most.*)

BOGATI SOSED (*kriči na zdravnika*): Vrag naj te vzame, široko-ustnež! (*Ropot vozička. Zastor.*)

Četrta slika

Kraljičina postelja. Ob postelji svečnik z dolgo svečo. Kraljična spi v postelji. Okoli postelje stoje zdravniki. Ko se zastor dvigne, odstopijo zdravniki od postelje in se postavijo v krog. Govorijo pritajeno.

PRVI: V vranici je napaka.

DRUGI: Ne, ne, v želodcu tiči!

TRETJI: Jaz bi dejal, da globlje — v žolču.

ČETRTI: Više, više, gospoda. V jetrih bo vsa stvar.

PETI: Vse skupaj — vranica, žolč, želodec, jetra, vse je zanič in še pljuča povrhu!

ŠESTI: Nesmisel! Pljuča, jetra, vranica, žolč in želodec je zdravo, ampak (*pokaže na svoje čelo*) tukaj ni vse v redu.

KRALJIČNA (*zasope*).

PRVI (*ostalim*): Pssst...! Prebudila se je. (*Vsi zdravniki začno opazovati Kraljično.*)

KRALJIČNA (*z roko na srcu*): Ah...!

DRUGI: Vidite — srce je bolno!

KRALJIČNA: Kedaj... kedaj bo prišel —?

PRVI (*ostalim*): Tistega slavnega zdravnika misli, ki ima zdravilno zelišče. (*Kraljični*): Poslali smo ponj.

KRALJIČNA: Zakaj ga še ni? (*Sede v postelji.*)

ZDRAVNIKI: Pazite se, Kraljična, ne vznemirjajte se!

PRVI: Če vam bo le mogel pomagati?

KRALJIČNA: Le pride naj!

TRETJI (*ostalim*): Saj sem dejal: v žolču tiči njena bolezen!

PRVI (*kraljični*): Saj bo prišel, le pomirite se. Ljudje ga pač kličejo na vse konce in kraje.

KRALJIČNA: Ne bo prišel prekasno? (*Se vsa nesrečna vleže nazaj na blazine.*)

ŠESTI: Domišljija! V glavi bo napaka!

DRUGI (*ostalim*): No, če mi nismo zmogli ničesar, tudi ta »slavni zdravnik« najbrže ne bo odkril Amerike, mislim.

TRETJI: Sicer pa niti res ni, da bi kar tako vsakega ozdravil s tistim zeliščem!

PETI: Najbrže še ni imel nikoli tako težkega primera.

ŠESTI (*glas trombe*): Je že tu, je že tu!

ZDRAVNIK (*pride z desne. Zbrani zdravniki se mu odmaknejo, nekateri se mu priklonijo, ostali mu obrnejo hrbet. Prvi zdravnik pokaže na kraljično in zmaje z glavo. Zdravnik pa jo gleda ves prevzet.*)

KRALJIČNA (*odpre oči, pogleda Zdravnika z dolgim pogledom*): Ti si... ti...?

ZDRAVNIK (*kakor iz sna*): Prepotoval sem vso deželo, zakaj slišal sem o tvoji čudoviti lepoti, od katere vsakdo zboli... A tudi ti si zelo bolna!

PRVI (*ostalim*): Hm, kakor da bi tega ne vedeli.

KRALJIČNA: Kaj mi je? Kako me boš rešil bolezní?

ZDRAVNIK (*še vedno ves prevzet*): Povedal bi ti... ampak... (*Zdravniki škodoželjno pokašljujejo in se nasmihajo.*)

ZDRAVNIK: Kako naj govorim tu pred vsemi?

KRALJIČNA: Gospodje zdravniki, prosim, odstranite se!

ČETRTEI (*ostalim*): Ali pa smemo to..? (*Vsi zdravniki obotavljaje se odidejo.*)

ZDRAVNIK (*Kraljični*): Pokličite drugega zdravnika!

KRALJIČNA: Čemu? Tebi zaupam!

ZDRAVNIK: Kako naj bom tvoj zdravnik, ko ves drgečem ob tvojem pogledu? Tako si lepa, da sem bolan od tvoje lepote in bom moral umreti. Še preden sem te zagledal, sem hrepenel po tebi!

KRALJIČNA: Ali moram tudi jaz umreti?

ZDRAVNIK: Če ti ne bom mogel pomagati, bova morala oba umreti!

KRALJIČNA: Ampak ti me moraš ozdraviti! Saj sem zbolela od hrepenenja po tvojih čudežnih rožah.

ZDRAVNIK: Ne smem ti jih dati, če se bo postavila Smrt k tvojemu vznožju.

KRALJIČNA: Smrt...?

ZDRAVNIK: Da, moja botra. Vselej pride, kadar stojim poleg bolnika. To je njeno botrsko darilo.

KRALJIČNA: Kakšna pa je? Kakor ti? Temni se mi pred očmi... Rada bi videla, kam se bo postavila. Prižgi mi svečo!

ZDRAVNIK (*vzame svečo iz svečnika, jo prižge in postavi nazaj v svečnik, kjer gori zelo svetlo*): Če bo prišla Smrt in te ne bom smel ozdraviti, bom umrl s teboj vred. Naj te poljubim! (*Tiha, žalostna muzika v ozadju.*)

KRALJIČNA: Ako mi obljubiš, da bom potem živela... in ti z menoj!

ZDRAVNIK: Oh, če bi bilo to zares mogoče...!

KRALJIČNA (*se dvigne in skloni proti Zdravniku*): In če bi bil ti Smrt sama! (*Se poljubita.*)

ZDRAVNIK: Joj, zdaj četudi Smrt prevaram!

SMRT (*pride iz ozadja, zmrači se*).

KRALJIČNA: Je že tu... (*Skrije svojo glavo v zdravnikov plašč.*)

ZDRAVNIK (*ščiti Kraljično*): Ne postavljalj se k njenemu vznožju, Smrt! Ne daj, da bi jo zadel tvoj pogled!

SMRT: Kraljični ni treba umreti! Njena sveča je dolga in gori svetlo. Ampak ti si me hotel že v tretje prevariti — in zato moraš umreti! Pojdi z menoj!

KRALJIČNA (*omahne na blazino*): Joj, kaj sem storila! Odpusti mi! (*Godba utihne.*)

ZDRAVNIK: Zate umrem! In rad umrem zate, ker boš ti živela! (*Odide na levo, Smrt za njim.*)

KRALJIČNA (*se zravnava*): Odšel je... Smrt ga je vzela! Pojdi, lučka moja, in kaži mi pot, po kateri bo hodil! (*Vzame svečo in odide na levo. Zastor.*)

(Konec prihodnjic.)

Božična

Bela, čista preja se vije z neba,
samotna so polja, hrib in log,
po nebu se zvezda božična pelja,
rodil se je človek, sin in Bog.

Na javorjevi mizi pogača dehti,
živinco v jaslice postavlja otrok,
zametena je cesta, zvončkajo sani,
prošnja se dviga pod zvezdat obok:

„Odreši, Gospod, vsa ljudstva gorja,
vojne, moritve in drugih nesreč,
dahni jim v srca ljubezni želja,
združi vse narode v mir plameneč!

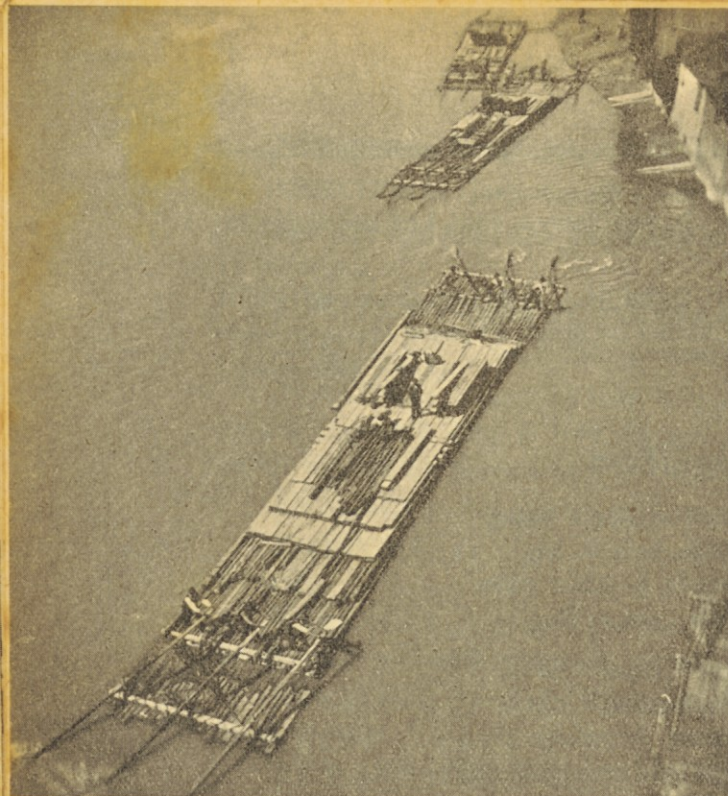
Kitajsko sonce od ran krvavi,
razdejana so polja, mesto in vas,
Španija sončna v smodniku gori —
daj spet vsej zemlji človeški obraz!”

Dr. Fran Mišič

Zaščitnik slovenskih splavarjev

Sv. Miklavž je svetnik, ki ga ima vse rado, mladi prav tako kakor stari; priljubljen starček z dolgo brado in s škofovo palico je; darežljiv dobitnik, ki obdari pridne otroke z lepimi darili; milostljiv in skrben zaščitnik, prijatelj in pripomočnik, ki svojim vavancem in častilcem zelo rad pomaga ne le v nevarnostih, temveč tudi k dobremu zaslužku. Poseben varuh pa je vseh onih, ki potujejo ali se vozijo po vodi, bodisi po širnem morju, bodisi po rekah. Kakor je sveti Nikola zaščitnik mornarjev, ki mu zato ob morski obali radi postavljajo cerkvice in kapelice, tako je sveti Miklavž visoko češčen patron slovenskih splavarjev. Njegovo čast in slavo naznanja nešteto cerkva, cerkvic, kapelic in preprostih križev vzdolž vodnih potov, ki jih tvorita Drava in Savinja po slovenski zemlji.

Spravljanje lesa, neobdelanega in rezanega, v obliki splava z naloženim blagom na tržišča v notranjosti naše države, ki so od naših gozdov

Splavarji pod mariborskim mostom

in njihovih posekališč včasih oddaljena več sto kilometrov, je po vodnih poteh Savinje in Drave najenostavnejše, najlažje, najhitrejše, a tudi najcenejše, res pa tudi najnevarnejše. Visoki jezovi s šumnimi padci, vrtinci, čeri in peči, skriti kakor v zasedi tik pod vodno gladino, viharji, nevihte, dež, mraz, črna noč in plohe prežijo noč in dan, tedne in tedne na naše splavarje. Splavarji in mornarji so zelo verni ljudje, ki se zaupljivo, vdano in verno zatekajo k svojemu glavnemu zaščitniku in pokrovitelju, k sv. Miklavžu. Razmerje, ki že od nekdanj obstoji med sv. Miklavžem in našimi splavarji, je odkrito in lepo povedano z besedami, ki jih bereš v lični kapelici sv. Miklavža v Libiji blizu Mozirja tik ob Savinji.

Miklavž pravi splavarjem:

»Kdor v mojo čast položi tukaj dar,
nesreče branil bodem ga vsikdar,«

pa jim moli svoj mali nabiralnik nasproti. Splavarji pa prosijo in ga zagotavljajo:

»Na vodi srečo nam izprosi, Miklavž sveti,
ki za čast smo tvojo bili vneti.«

Verjetno je, da je te verze zložil Jože Lipold, splavarski pevec, pesnik in župnik na Rečici ob Savinji, ki je leta 1848 tudi zložil »flosarsko«, katere predzadnja kitica se glasi:

»Zdaj, zdaj! Žegen Šentjanžev, zdravica naj vsem velja!
Sveti Miklavž nam na vodi pomoč naj da!
Jukali, peli, bomo veseli, le brž napreji!«

A visoko, naravnost častitljivo starost češčenja sv. Miklavža med našimi splavarji, in s tem tudi visoko starost slovenskega splavarstva samega, dokazujejo stare župne in podružne cerkve in cerkvice, ki so posvečene sv. Miklavžu ali Nikolaju, ki jih je prav ob splavarskih cestah Savinje, Drete in Drave največ in ki so nekaterim vasem dale celo vaško ime. Ni prav nobeno naključje, da sta župni cerkvi v Žalcu in v Vuzenici posvečeni sv. Miklavžu; v 9. in 10. stoletju je bil Žalec prav tako važno središče in pristanišče splavarstva ob Savinji, kakor je trg Vuzenica še dandanes ob Pohorju in Dravi.

Iz dejstva, da sta prav župni cerkvi v Žalcu in Vuzenici bili posvečeni sv. Miklavžu, smemo sklepati, da je v onem času zelo cvetelo in bilo

dobičkonosno splavarstvo. V naslednjih stoletjih so posvečali sv. Miklavžu samo neznatne podružnice; nazadovanje splavarstva zaradi turških nava-
lov je povzročilo tudi nazadovanje češčenja splavarskega patrona, ki dobiva
sicer še nadalje po vseh župnih cerkvah ob Dravi, Dreti in Savinji svoje
oltarje, ali vsaj slike in podobe, glavne oltarje in s tem patrocinij, pa
vendar samo v manj važnih podružnicah. V tem pa zlasti na visokih raz-
glednih gričih ob onih splavarskih vodnih cestah. Sv. Nikolaj nad Gornjim
gradom, Sv. Nikolaj na Vimbergu nad Polzelo in Sv. Nikolaj nad Celjem
spremljajo savinjske splavarje na njihovi nevarni, a vendar vabljeni in
zapeljivi vožnji v Beograd. Sv. Miklavž s svojo kapelico na glavnem trgu
pri Sv. Lovrencu na Pohorju z letnicami 1754 in 1852, sv. Miklavž v grajski
kapelici, sedaj Glančnikovega gradu »Fala« in Sv. Nikolaj na Dravskem
polju ščitijo in spremljajo dravskopohorske splavarje. Poslednji stoji danes
sicer sredi polja, a prejšnja Dravina struga se še dobro vidi tik pod njim.

Preden zapuste savinjski splavarji pri Zidanem mostu domačo reko,
se jim prikaže z visokega griča še enkrat njihov patron, Sv. Nikolaj nad
Rimskimi toplicami, ne iz podružne, temveč iz župne cerkve. Ko se bližajo
dravski splavarji hrvaški ravnini, se jim zasmehlja še enkrat njihov za-
ščitnik in prijatelj s prijaznega griča sredi vinskih goric nad Ormožem,
Sv. Nikolaj, ponosen na svoj glavni oltar v župni cerkvi. Ti dve župni
cerkvi sv. Miklavža, patrona naših splavarjev, pa sta še mladi in se ne
moreta meriti z onimi v Vuzenici in Žalcu, a naznanjata svoječasen predvig
slovenskih splavarjev in njihovega svetnika.

Narodna pesem pa pravi o slovenskih splavarjih in o sv. Miklavžu že
tam blizu Sotle:

»Nigdi ga jakših ljudi ne,
kak so ti brodari,
ki mi brode vozijo;
to so gospodari.
Srečna fara Zavračka,
maš patrona takšnega,
svetoga Miklavža!«

E. Bačinsky — A. D.

Stare božične navade v Ukrajini

Pri Ukrajincih (Malorusi ne marajo biti, ta naziv jih žali) izvirajo
božične šege iz dveh prastarih izvorov: poganskega in krščanskega. Pogosto
pa so na čuden način spojene ali zvarjene.

Priprave. Kakor za Veliko noč se tudi za ta praznik pripravljajo
s splošnim pomivanjem in snaženjem pohišstva kakor tudi obleke in vse
imovine. To je ženska naloga. Može nemilostivo ven zapodijo. Tako oplak-
nejo tla, pobelijo zidove, pero perilo, iztepajo posteljnino. Iz sob znosijo
vse orodje in posodje, da bo bivalnica prazna in praznična. Okoli oken
in peči naslikajo kmetske okraske iz rastlinstva, posebno »pokuti«, t. j.
desni kot nasproti vhodu, kjer so ikone in svetilke kakor tudi družinske
svetinje in spominki. Obenem pripravijo nove obleke in jedi, med njimi
pšenični zdrob za pripravo glavnega obrednega jedila »kutja«, med, žganje,
suho sadje za »uzvar«, drugo neobhodno obredno jedačo, slednjič pa
svinjino in rib.

Kar se tiče jela na sveti večer, se prične v trenutku, ko se na obnebju pojavi prva zvezda: dotlej so se strogo postili ves dan. Ta večerja je postna, brez mesa in brez mlečnih jedi. Glavna sestavina pri tem je kutja iz kuhanega pšeničnega zdroba, mešanega z orehi, lešniki, mandlji, rozinami; uživa se z medom ali mandljevim mlekom. Uzvar pa je kompot iz dvanajstero suhih plodov, zavarjenih na sladkorju in cimetrovih šibicah; uzvar se je tudi hladen. Póvrhu pripravijo pečene ščuke in »pirohe«, nekake mesne pastete, z makom, zmečkanim v medu; druge z ocvrtim kislim zeljem, pomešanim s sesekljanimi trdimi jajci; dalje take iz riža s sesekanimi gobami in z graham, z ajdo, s krompirjem itd. Kruh se ne je, temveč edino ti pirohi. Kadar sta kutja in uzvar nared, ju postavijo na mizico v kotu pod ikonami (svetimi podobami). Te jedi sme nesti samo deček — ne ženska niti poročen moški — pri čemer opravlja prastar mističen obred, nekakšno posvečevanje (inicijacijo), vodi ga pa staruha. Potem ima dečko pravico šteti se med fante. Priklonivši se trikrat pred ikonami, gre mladenič iskat čistega sena, ki se ga žival še ni dotaknila. To seno razprostre po mizi, postavi tja posode s kutjo in uzvarom, pokrite s ploskimi kruhki. Med hojo mora posnemati kvokanje kure-jajčarice, ki bo zdaj zdaj znesla. Med postavi poleg in ko se je še trikrat poklonil ter se pokrižal pred svetniškimi liki vpričo vsega domačega ženstva, razvrščenega ob zidu in držečega roke prekrizane na prsih, se sme umakniti.

V e č e r j a. Vsi domači in služabništvo sedejo za mizo, opremljeno na poseben način. Najprej jo pregrnejo s senom, med katerim pusté nekoliko strokov česna in kadila. Nato pogrnejo bel prt, nanj položé dva hlebčka, ki sta pokrivala obredno jed, kakor tudi vse ostale jedi. Ko sonce zapade, stopi vsakdo v jedilnico, hišni poglavar opravi molitev in vsak se pokriža. Kadilo vrže trikrat okoli mize ter prižge svečo, stoječo ob zidu ali pa na hlebčku sredi mize. Ta voščénica sama osvetljuje sobo. Očenaš molijo do besed »temveč reši nas hudega«. Tedaj vzame gospodar čašo žganja in se spomni vseh udov, ki jih ni zraven, živih in mrtvih. Obrednik skoraj zahteva, da potočiš solzo v tem trenutku. V Ukrajini je namreč huda nezgoda, če se ne udeležiš te pojedine na božični večer. Ko si izpil pokojnim na spomin, zaženeš proti stropu ostanek pijače na dnu kozarca. Piti morajo vsi po hierarhiji, to je po svojem stališču ali ugledu, vse do zadnje dekle in celo do otrok ter dojenčev, katerim omočijo sencè. Nato se vsi razposedejo, pustivši en prostor prazen za morebitnega popotnika, ki bo vselej dobrodošel. Število prisotnih mora biti sodo. Najprej se lotijo pirohov z makom in medom, potlej pečene ribe, naposled pa kutje in uzvara. Pije se prav malo, kvečjemu dve kupici, toda vsakdo je vesel, rešen vseh običajnih skrbi. Gospodinja skrije pod prtič vsake osebe kakšno darilo, oče pa tudi ima pravico pokloniti — kake žive živali — onemu od svojih otrok, ki se mu je ta večer kihnilo. Po večerji gredo otroci na obisk k botrom in botram, s seboj pa vzamejo kutje in uzvara. Nato si mora vsak umiti glavo in noge ter obleči čisto perilo. Nazadnje gredo vsi brez izjeme spat, kajti drugo jutro bo treba zarana pokonci in k maši.

R a z v e d r i l o v d r u ž i n i. Pravoslavna cerkev ne pozna polnočke, pač pa »rizdvo« ali rojstvo in »svjatij večir«. 25. december se prične z zvonjenjem po drugem petelinovem petju ob treh zjutraj. Zvoniti božično jutrnjico je velika čast za mladino. Vsakdo gre v cerkev oblečen v svojo najlepšo opravo, če le mogoče v novo. Čisto mali ostanejo doma s svojo mlado materjo, ki zakuri peč, a ki ne sme nič delati, zlasti ne sekati,

rezati, kar bi bilo hud greh ob teh slovesnih praznikih. Šege dovoljujejo napraviti krsto, če je potreba, na kateri koli praznik. Za obed si postrežejo s pečenicami, ki po otroškem verovanju padejo z drevesnih vej po gozdu, in juho s kislim zeljem, a nikdar »boršč«: ta obrok ni zastrt v skrivnost. Tudi kutja se ne jé, niti uzvar. Po kosilu ljudje malo spijo in prebijejo dan v družini, kjer se zabavajo, uživajo peške sončnic in praženih buč, razne kiselkaste sadeže, »korže«, nekake kolače z medom, vergune, nekaka čudesa, makovnike, t. j. slastice z medom in makom, pečene lešnike itd. Večerja se ne kuha in ko se zmračí, se mladina zmuzne k svojim prijateljem, kjer se stvorijo pevski zbori.

Ker sestoji Ukrajina po večini iz step, brez drevja, brez smrek, Ukrajinci ne postavljajo božičnega drevesca, razen po mestih. Nasprotno pa gruče kolednikov nosijo dvojne betlehemske zvezde raznih oblik, prosojne, ozaljšane s pestrim papirjem, s svetilko na sredi, obešene na dolge prekle. S temi zvezdami, ki nadomeščajo božično smrečico, hodijo molojci od okna do okna ter ubirajo vsakovrstne napeve, želeč gospodarju vsega dobrega. Za nagrado dobivajo raznotere zakuske in poslastice, ki si jih potem razdelijo na skupnem prijateljskem povečerku sredi noči.

Kaj se p o j e. Božičnice so večinoma take, da ni mogoče ločiti krščanskega in poganskega življa, tako sta prepletena med seboj. Niti ne razbereš kaj lahko medsebojnih odnošajev med posameznimi osebami: Kristus, Devica, angeli, pastirci, živina, celo drevje. Tu nekaj zgledov:

I

Tamkaj na dvoru
sveče gorijo,
ščuka se peče
rojstvu na slavo.
Sveta Devica Marija
dobila je Jezusa dete.
Trije angeli so prišli z neba,
da izberejo ime otroku.
Dajmo mu ime Jezus Kristus.
Oh Jezus, božji sin,
usmili se nas!

II

Krist je sedel za mizo k večerji,
svet večer poln obilja.
Mati božja je prišla z njim.
Daj mi, sin, zlate ključe,
da odklenem raj in pekel.

Orel je počenil na streho na hlevu.
Mojster Vasilij nabija si puško.
Nabije si puško in orla pomeri.
Ta večer naj bo dober za blage
ljudi!

Janko Sicherl

Smučarjeva božičnica

(Iz dnevnika revnega hribovca.)

6. decembra. — V našem planinskem rajju je že zapadel sneg. V gorskem hotelu je vse živo smučarjev, ki vadijo čez dan razne smuške like, zvečer pa se zabavajo ob godbi. Dobro jim je. Kako so srečni! Vsega imajo obilo. Sinoči so imeli Miklavžev večer. Veselili so se razkošnih darov. V našo leseno bajto pa ni bilo Miklavža. Revni smo. Danes je zbolela mama.

23. decembra. — V hotel hodim po ostanke jedi. Danes sem videl v veži nove smučí posebne vrste. Zelo so mi všeč, ker sem tudi smučar. Vsak dan sem na smučeh. Daleč imam v šolo in v cerkev. Večkrat nesem obed očetu, ki drvari na planini. Na sveti večer se vrne domov. Oče ne ve,

Smučarji v zimskem planinskem rajju

da se je mami zdravje zelo poslabšalo. Jutri pojdem po strica v dolino, ki bo prinesel tudi zdravila. Jaslice pa bo naredila sestra Milica, ki streže mami in varuje malega Tončka. Tončku dam večkrat kruha, ki mi ga daruje gospa iz hotela. Ta gospa in njen mož sta prišla iz mesta na smučarski izlet. Oba sta zelo dobrega srca. Gospa je že obiskala našo mamo.

25. decembra. —

Danes sem ves srečen. Pozabil sem na vse trpljenje. Koliko sem včeraj doživel! Utrujen sem se zvečer vračal s stricem iz

doline. Spotoma se nama je na Prevalju pridružil še oče. Jaz sem smučal naprej, za mano pa sta moževala oče in stric.

Bila je krasna mesečna noč. Iz svetlih oblakov so kipeli strmi gorski vršaci. Temni gozdi so oklepali svetle jase, na katerih so se bleščale zasnežene smreke — čudovita božična drevesca. Čez vso pokrajino je bila razlita čarobna mesečna svetloba. Vso pot sem se razgovarjal z božjo naravo, ki se je ne morem nikoli dovolj nagledati. Pot je bila dolga in težka.

Hotél je bil ves razsvetljen. Skozi okna sem videl veliko božično drevo. Ob tem razkošnem pogledu sem se spomnil na našo beračijo, na naš žalostni božič. Toda čudno se mi je zdelo, da je tudi naša bajta nenavadno svetla. Smrtni strah me je obšel. Kaj, če nam je umrla naša dobra mama! Pohiteli smo. Kakšno presenečenje me je čakalo doma! Božično drevo, polno darov za družino, in zame — nove smučí. Le odkod je prišel k nam Božiček? V sobi sta sedela tudi gospod in gospa iz hotela. Vsi smo se radovali velike sreče. Ne vem pa, zakaj je jokala dobra gospa ter me božala po glavi. Pred odhodom je zašepetala materi nekaj na uho ter se hitro poslovila.

1. januarja. — Na Silvestrovo smo šli vsi trije otroci koledovat kot trije kralji. Oglasili smo se tudi v hotelu. Ko smo vstopili, je harmonika utihnila. Približala se mi je gospa, ki me je takoj poznala, čeprav sem bil našemljen. Šla je z menoj med goste in moj »šparovček« je bil takoj poln. Pri vratih me je gospa zopet pobožala in med jokom ji je ušlo: »Kakor naš dobri Slavko!« Več nisem razumel, ker so godci znova zagodli.

4. januarja. — Doma so bili vsi veseli polnega »šparovčka«. Le meni ni šlo v glavo, zakaj gospa v hotelu ni srečna, ko ji vendar ničesar ne manjka. Dejal sem: »V hotelu jim je dobro. Toplo imajo, lepo so oblečeni, dobro jedo, zabavajo se, imajo lepe smučke ter mnogo denarja. Pri nas

pa so same težave in revščina ter bolezen, pa smo vendar srečni, kajne, mati? Povejte mi, kaj vam je zadnjič povedala gospa? Zakaj nas je obiskala prav ona, ko drugi iz hotela ne pridejo k nam? Zakaj je gospa žalostna in me vedno gleda? Rekla je, da sem Slavko.« Mamica ni odgovorila; tudi njej je bilo težko.

Pokazala mi je fotografijo mladega smučarja, ki jo je dobila od gospe. Meni se je zdelo, da gledam svojo sliko. Spodaj pa je bilo za-

Smuk v visokih Alpah

pisano: Naš dobri Slavko, umrl na božični večer. Dalje nisem mogel čitati. Odložil sem sliko ter odšel v kot k jaslicam.

Polagoma sem spoznal, zakaj je prišel k nam Božiček, ki nas je osrečil.

Albin Zavrl

Vojaški upor v Emoni leta 14. po Kr.

Iz sive jesenske megle, ki je kakor mora legla nad vso savsko in ljubljansko dolino, se je dvigalo le v motnih obrisih sivo obzidje Emone. Pošastno so štrleli v vlažno ozračje ogelni stolpi kot ogromni žugajoči prsti, kot bi pretili, da so tudi oni del Rima, da tudi nad to zemljo čuva nepremagljivi rimski orel.

Kljub poznemu dopoldnevu sonce gostega meglenega zastora še ni moglo predreti in je bilo videti le kot svetla plošča, brez toplote. Na južni strani obzidja, nekako na današnjem Mirju in še dalje doli proti Viču, je mrgolelo številno postav. Ali so bili morda strahovi? Radi goste megle pri tleh se jim noge niso videle in zdelo se je, kot bi plavali v zraku — sivi duhovi.

Vendar so se čuli zdaj pa zdaj krepki moški glasovi, tako da ni moglo biti dvoma: bili so čisto pravi ljudje iz mesa in kosti, rimski vojaki, ki so bili poleg maloštevilnih trgovcev, obrtnikov in lastnikov pivnic, edini prebivalci te važne trdnjave. Po rimskem običaju je prejel vsak vojak v okolišu mesta, kjer je služil, določeno zemljišče, katerega je obdeloval in ki mu je dajalo potrebne hrane. Poleg tega je prejemal tudi plačo v denarju za druge potrebe. Seveda se je pogosto dogodilo, da mu je prišel v roke le del zneska, ostanek pa je izginil v brezdanjem žepu poveljnikovem, ki je kmalu obogatel na račun svojih vojakov.

Razumljivo je, da je tako ravnanje vzbujalo med njimi nevoljo, ki je često rodila krvave upore. Plačal pa jih je navadno — preprosti vojak.

Nekoliko vstran od obdelanega sveta, odkoder so posamezniki odnašali zadnje pridelke v velikih košarah, je stala v mali globelici, skriti

za gostim grmovjem, gruča vojakov. Glasna govorica, jezni vzkliki in živahne kretnje rok so pričale, da so možje razburjeni.

»Tako je, kot sem vam rekel,« je razlagal vojak srednje starosti, s črnimi lasmi in ostrimi potezami v obrazu. Mož ni bil še dolgo v Emoni, kar sta dokazovala njegova zagorela polt, ki je še ni mogla pobeliti barjanska megla, in skoraj novi usnjeni telovnik, ki je tesno oklepal sloko, a silno mišičasto telo.

»Ni dovolj, da moramo živeti v tej prokleti megli, še zemljišče so nam odkazali v tej mokri, močvirnati zemlji, kjer nič ne raste; in če kaj zraste, segnijo že na njivi. Poglejte naše shrambe! Kaj je v njih? Razen nekaj malega plesnivega žita skoraj nič. Zakaj nam ne dajo zemljišče više gori, kjer teče reka Savus, kjer je zemlja suha in rahla? Zakaj, vas vprašam? Ker je ta le za gospode veleposestnike. Za vojake, ki morajo biti vsak trenutek pripravljeni, da dajo življenje za obrambo države, v kateri se redi ob tujih žuljih razna gospoda, je seveda dobro tudi močvirje, kjer naj si love žabe. In pred nami je zima, ta neskončno dolga in mrzla severnjaška zima! Od česa bomo tedaj živeli? Ko bi vsaj v redu in v celoti prejeli svojo plačo. Toda kdaj jo dobimo in koliko! Zadnjič ste jo prejeli že pred dvema mesecema. In koliko? Niti tretjine ne! Da niso poslali dosti denarja? To je bajka za žabe, ki naj bi jih mi lovili. Denarja je že prišlo dovolj, ali ne za vas, temveč za gospoda poveljnika! Da, tako je! Le ne glejte me tako neverno! Odkod bi bila dragocena oprema njegovega stanovanja, najdražje obleke za njegovo družino, krasni konji, vozovi, če ne od vašega krvavo zasluženega denarja. Temu je treba napraviti konec — ali pa stradajte dalje, če hočete!«

Njegovemu govoru je sledil globok molk, ki ga je čez nekaj časa prekinil prileten, bradat vojak. Obnošeni in na mnogih mestih zakrpani telovnik je pričal, da je mož že dolgo v Martovi službi, zaceljene brazgotine po obrazu, rokah in nogah pa so glasno govorile, da je doživel že nešteto krvavih borb.

»Tvojim besedam bi človek skoraj verjel, tako prepričevalne so. Hudo je res prenašati krivico, toda kaj naj storimo? Ti si še mlad in v tebi je še mnogo upornega duha. Toda veruj meni, ki me teži že petdeseto leto in ki sem na svetu že marsikaj okusil, da nam ne more nihče pomagati.«

»To ti rad verujem, da nam ne bo nihče pomagal,« je povzel besedo zopet prvi govornik in s posmehljivim pogledom ošnil starca, »zato si moramo sami pomagati, kajti le drznega ščitijo bogovi!«

»Tako je! Res je! Pomagajmo si sami! Uprimo se!« so glasno zaklicali vsi poprek.

Tedaj je govornik, po imenu Vibulen, dvignil obe roki: »Pst! Ali vam je megla že čisto omehčala možgane, da tako kričite! Saj bo še danes vsa Emona vedela, o čem govorimo. Tu je treba povsem drugače postopati. Ali se zaklinjate pri Jupitru, da bo ostalo tajno, kar smo govorili? Ali se zaklinjate, storiti vse, da dosežete svoje pravice?«

»Zaklinjamo se!«

Le stari bojevnik je molčal. »Še enkrat vas svarim, ne prenažite se, tovariši! Name ne računajte, toda tudi izdal vas ne bom, tako mi moje poštene vojaške besede!« S temi besedami se je odstranil in njegov upognjeni hrbet je nosil težko breme nevarne tajnosti.

»Dobro, pustite ga, naj gre! Toda ko bo prišel naš čas, bomo poznali le tiste, ki bodo z nami! Sedaj pa na delo! Naloga nas vseh je, da pri-

dobimo večino moštva. Pojdite od moža do moža, začnite z vsakim pogovor o hudih časih, o krivicah, o slabem pridelku, o težki bodočnosti. Iz razgovora boste spoznali, kdo je dovzeten za naše načrte. Ne izdajajte ničesar, kaj se pripravlja! Ogibljite se teh razgovorov v gručah, obdelujte le posameznike. Vnemajte v njih srcih dvome, ne tite jim uporniškega duha, toda previdno, skrajno previdno, da vam ne more nihče ničesar dokazati. Sedaj po pojdite! Toda ne vsi obenem! Polagoma se razgubite po svojih njivah, tako da ne bo nihče ničesar slutil.«

Ko je Vibulen ostal sam, je sedel v rosono travo, utrgal z grma vejico in jo pričel žvečiti. Končno jo je izpljunil, se dvignil in s počasnimi koraki odšel k strugi motne reke. Ob njenem bregu je z lagodnimi koraki, skrivaje se za gosto grmovje, odšel tako daleč proti severu, da je mogel skozi nasprotna vrata vstopiti v mesto.

Minilo je skoraj štirinajst dni. Življenje v trdnjavi je potekalo enakomerno dalje. Možje so še nadalje zabavljali nad neprijaznim vremenom in slabimi pridelki ter s strahom gledali v bodočnost, v dolgo, mrzlo zimo.

Bil je meglen jesenski večer. Neprodirna tema je nenavadno hitro legla na pusto zemljo. Po mestu so polagoma ugasnile brleče lučke. Nekak grozeč molk je objel mesto, ki so ga le zdaj pa zdaj prekinili oddaljeni kriki močvirnih ptic. Tam daleč po barju so se pojavljale lučke, zdaj tu zdaj tam, vzplamtele in zopet ugasnile: močvirne vešče, zbirajoče se k nočnemu rajanju.

Ti nenavadni pojavi so kaj neprijetno dirnili mladega vojaka, ki je stražil ob južnih vratih. Strah mu je pretresal možeg in tesno se je zavil v svoje ogrinjalo gori do nosu. Pri tem pa je napejal s pridržano sapo ušesa, pričakujoč čudovitih dogodkov.

Jurij Subic: Kamenjanje sv. Stefana

Zgodili so se v resnici, a ne tam, kjer jih je pričakoval.

Če stražnik ne bi bil tako zaverovan, bi bil moral opaziti prihuljene postave, ki so se, zavite v temne plašče, posamezne plazile nekam v skrajni kot ob južnem obzidju. Na posebno znamenje so se težka, z železom okovana vrata majhne hiše odprla in tema je požirala postavo za postavo. Vsak navodošlec se je ob vodnikovi roki dotipal preko dvorišča, kjer je smrdelo po pokvarjenem vinu in razni nesnagi, do vrtno hišice. Vsa okna so bila gosto zastrta, da ni pronical najmanjši žarek svetlobe, da se ni čula niti glasno izgovorjena beseda.

Ko je došel zadnji izmed prišlecev in vstopil skozi nizka vrata v dokaj obširno sobo, je snel kapuco z glave in odvrغل plašč. Bil je Vibulen. Nato se je ozrl po sobi, kjer je ob stenah deloma stalo, deloma sedelo dvajset vojakov s temnimi, odločnimi obrazi. Le eden med njimi ni bil vojak. Njegovo sloko, šibko telo je bilo odeto s tuniko nedoločene barve. Prevelika, plešasta in koščena glava je bila nasajena na predolgem, tankem vratu. Iz razoranega obraza, polnega ostrih gub, so gledale male, bodeče oči. Daleč naprej je štrlel kljukast nos: verna slika grabežljive ujede! To je bil Percenij, bivši komedijant, ki se je pojavljal povsod tam, kjer se je dalo kaj spletkariti, kjer je bilo kaj ropa in plena. Kot mrhar mrhovino, tako je on nezmotljivo zavohal, kje vlada nezadovoljstvo, kje so plodna tla za njegove spletke, za njegova ščuvanja.

Navzoči vojaki so spoštljivo gledali tega neznanca. Dvignil je roko in zavladata je tišina. Izpregovoril je z neprijetno hreščočim glasom: »Mir z vami, rojaki Rimljani! Čul sem o neprijetnostih, ki vam jih povzročata pusta, odurna dežela, o krivicah, ki vam jih delajo gospodje, o nehvaležnosti Rima, za katerega prelivata svoje najdražje, svojo kri. Čul sem in v srce me je zbolelo. Zato sem prihitel semkaj, da vam pomagam. Dovolj je bilo trpljenja, dovolj tožb; sedaj naj pokažejo dejanja, da ste možje. Ali zaupate meni, zaupate mojemu vodstvu?«

Pritrdilni glasovi so se čuli iz ust vseh navzočih.

Nato je nadaljeval: »Dobro! Spoznali boste, da svojega zaupanja niste poverili nevrednežu. Popeljati vas hočem do zmage, izvojevati pravice, ki so vam jih vzeli. Jaz nisem vojak; zato bo prevzel poveljstvo prijatelj Vibulen, jaz bom pa svetoval, kjer bo treba premišljenega nasveta. Torej Vibulen, povej nam, kako ste opravili!«

»Vse tri legije so z nami. V vsaki centuriji, v vsaki kohorti imamo svoje zaupnike, ki jim bo moštvo slepo sledilo. Pripravljeni smo vsak trenutek udariti! Na stražah stoje le zanesljivi ljudje. Omahljivci so doma in jih bomo takoj spravili s poti, če bodo le trenutek oklevali. Ni mogoče, da bi nam izpodletelo!« je končal Vibulen svoje poročilo.

»Torej je vse v redu! Treba je le še, da izdelamo točen načrt!« Začelo se je dolgo posvetovanje, med katerim je imel glavno in skoraj edino besedo Percenij.

Slednjič se je dvignil in z njim vsi ostali. Nekako slovesno so zvene le njegove besede: »Tako, rojaki, odslej tudi tovariši, sedaj smo si na jasnem! Štiri ure po polnoči naj zatrobijo rogovi; to je vaš znak. Ne prizanašajte nikomur! Kdor ni z nami, je proti nam. Sedaj pojdite in bogovi naj vas spremljajo!«

V plašče zamotane postave so posamezno in v dolgih presledkih zapustile skrivnostno hišo.

Ni se še svetlikalo mlado jutro, ko so nenadoma zatrobili rogovi. Začuli so se posamezni kriki, ki jim je sledila smrtna tišina. Tedaj so zatopotali po cestah koraki upornikov. V manjših oddelkih so zasedli vse mesto, vrata in stražne stolpe. Kmalu se je začulo lomljenje vrat, ki so jim sledili presunljivi kriki. S plamenicami opremljene čete so vdirale v hiše, ubijale častnike, trgovce ter odnašale vse, kar jim je prišlo pod roke. Kdor je mogel, je grabil, ropal, samo da se maščuje, čeprav nad tistimi, ki so bili najmanj krivi.

Buknili so požari, ki jih nihče ni gasil; padali so ljudje s predrtimi prsi in razklanimi lobanjami, ki jih nihče ni pokopal.

Ko je zasvitelo novo jutro, je bilo vse opravljeno. Uporniki so bili edini gospodarji Emona!

Zvoki rogov so pozvali čete na zbirališče, na prostrani forum. Tu so se legije uvrstile in odkorakale skozi zapadna vrata proti bogatemu Nauptu, končnemu pristanišču rečnih ladij, ki so iz Danubija in Sava privažale bogate tovore blaga. In to blago je bilo cilj uporniških legij.

Kakor hudourni oblak so padle po bogatem mestu. Brez usmiljenja so pobijali vojaki meščane ter grabili njih imetje. Zmage pijane drhali so vdirale v hiše ter vlačile iz njih grmade plena. Naposled so prignali k obrežnemu pristanišču živino, privlekli mehove vina in začela se je gostija, ki se je končala z brezprimerno pijanostjo. Kakor muhe so pocepali pijani vojaki po tleh, nihče se ni menil za varnost.

Zato tudi niso opazili v mraku prihuljene postave, ki je stikala po grmadah plena in odnašala zlatino in druge dragocenosti. Črn plašč je ovijal koščene ude, visoka kapuca je zakrivala plešasto glavo in drobne oči so zasmehljivo gledale speče pijance.

Šele večerni hlad je prebudil onemogle plenilce. Drug za drugim so opotekajoče vstajali in topo zrli predse. Ko so opazili, da je še dovolj mesa in vina, se je pojedina nadaljevala, dokler niso spet popadali in pospali. Svetili so jim plameni gorečih hiš. Končno so se enkrat brez skrbi nadjeli in napili!

Brez skrbi? Ko bi bili dovolj previdni, bi bili najprej zasedli vse ceste in vse prehode, da vest o uporu ne bi bila našla poti v svet. Tako pa je prispela — in še prav naglo — v Akvilejo, kjer se je baš mudil cesarjevič Druz.

Z grozo je začul glas o strašnem razdejanju. Doznan je bil za krivice, ki so se godile legijam v Emoni, in je bil baš na poti tja, da jih popravi. Nekdo drugi ga je prehitel! Ta mora plačati, kar se je zgodilo!

Brž je zbral svojo konjenico in odbrzel proti severu.

Že tretji dan je trajalo veseljačenje upornikov. Iz kleti so vlačili vedno polne mehove vina, iz okolice gonili vedno nove črede živine. Zdelo se jim je, da je življenje gostija, ki ne bo nikoli prenehala. Zato je bilo tem strašnejše njih prebujenje!

Nenadoma se je začulo peketanje konjenikov, ki so z naperjenimi sulicami obkolili mesto ter gonili na pol pijane upornike pred seboj proti pristanišču. V kratkem času so bile zbrane vse trume. Nikomur ni padlo niti na um, da bi se bil zoperstavil z orožjem. Večinoma so ga odmetali in kot plašne ovce čakali, kaj bo.

Tedaj je stopil iz vrst konjenikov v ospredje Druz v blesteči se opremi vojskovodje. Njegov jasno zveneči glas je pretresel vse do mozga: »Vojake bi vas imenoval, a ste le še pijana drhal! Ali ste tako čuvali čast vojaka,

ali ste tako ohranili ponos Rimljana? Znane so mi krivice, ki ste jih doživeli; toda potrpeti bi bili morali, vztrajati na svojem mestu in zaupati vame, ki vas ljubim kot svoje otroke. Ali boste še mogli kdaj odkrito pogledati v obraz svojega očeta, ali vas ne bo sram pred duhovi vaših prednikov, ki so z brezprimerno vztrajnostjo, z neskončnim potrpljenjem zgradili to ponosno, to edino državo? Vem tudi, da ste bili zapeljani, slepo orodje v rokah zapeljivca; zato vam bom odpustil. A kje je on, ki vas je vodil?«

V ospredje je stopil Vibulen, brez čelade in orožja, bled in razmršenih las. Ni se tresel, stal je ponosno, oči uprte v Druza. »Jaz sem jih vodil, toda upor je zasnoval Percenij. Hotel sem pomagati tovarišem, toda takega razdejanja nisem hotel. Res je, pozabil sem, da sem Rimljan, zato me kaznuj, gospod!«

»Žal mi je, ker te poznam kot drznega bojevnika, toda zapadel si pravici! Zvežite ga! Torej ta lopov Percenij je imel tudi tu prste vmes! Takoj mi ga poiščite!«

Konjeniki so pretaknili vse hiše in ga slednjič privlekli iz najgloblje kleti, kjer so ga našli poleg kupa dragocenosti. Tresoč se po vsem telesu je padel pred poveljnikom na obraz, toda ta se je s prezirom obrnil vstran, rekoč: »Nočem ga videti. Uklenite ga, trdno, da ne bo nikdar več ušel roki pravice!«

Ko je prihodnji dan po dolgem času zmagovito posijalo sonce, sta padli dve glavi. Druzova konjenica je zasedla Emono, uporne legije pa je odvedel cesarjevič v Akvilejo, da jih premestijo drugam, kjer bo več sonca in manj krivice.

St. Janež

Slikarja Janez in Jurij Šubic

V Narodni galeriji in v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani je bila zadnji mesec zanimiva in pomembna slikarska razstava, v našem umetnostnem življenju in v vrsti slikarskih razstav eden največjih dogodkov. Razstavljena so bila dela dveh največjih slovenskih slikarskih mojstrov iz preteklega stoletja, bratov Janeza in Jurija Šubica, rodom iz Poljan nad Škofjo Loko.

Prva življenjska razstava umetniških del obeh bratov po njuni smrti je šele omogočila, da se je z njunim delom zdaj prvič v celoti seznanila naša umetnostna znanost, pa tudi občinstvo. Podobe obeh bratov, ki so bile raztresene širom sveta, so za razstavo prispevale največ župne cerkve, deželni muzej, zasebniki in ljubljansko mesto, nekaj slik pa je bilo treba dobiti celo iz tujine, kjer sta oba brata Šubica ustvarjala svoje umetnine.

Skoraj nemogoče je opisati v kratkih potezah veliko delo, ki smo ga imeli priliko videti na svojem sprehodu po razstavi.

Predstavlajte si veliko dvorano Narodne galerije! Po stenah vise krasne oltarne in verske podobe, ki nam prikazujejo razne svetniške osebnosti in dogodke. Narodna galerija predstavlja za nas Slovence umetniški hram, kjer so shranjene umetniške slike in kipi naših najboljših slikarjev in kiparjev: tako je Narodna galerija poleg slovenskega gledališča in slovenskega vseučilišča kraj, na katerem so zbrani sadovi slovenskega ustvarjajočega duha, ki je snoval in ustvarjal skozi stoletja dela,

ki bodo za vselej ostala dokaz slovenske samobitnosti in svetu dokazovala, da smo Slovenci, čeprav majhen narod, veliko storili tudi v umetnosti. Tu v Narodni galeriji je bila v veliki glavni dvorani razstavljena c e r k v e n a umetnost bratov Šubicev!

Razstavljene slike in podobe dokazujejo, da je bila naša cerkvena umetnost že pred dobrimi petdesetimi leti na odlični stopnji. V teh podobah vidimo in doživljamo veliko umetniško hotenje obeh bratov Šubicev, da ustvarita nekaj lepega in velikega, kar bo ohranilo trajno vrednost. Njuna dela razodevajo bleščeče in sijajne barvne harmonije. V njih vidimo lep kos naše velike umetnostne preteklosti.

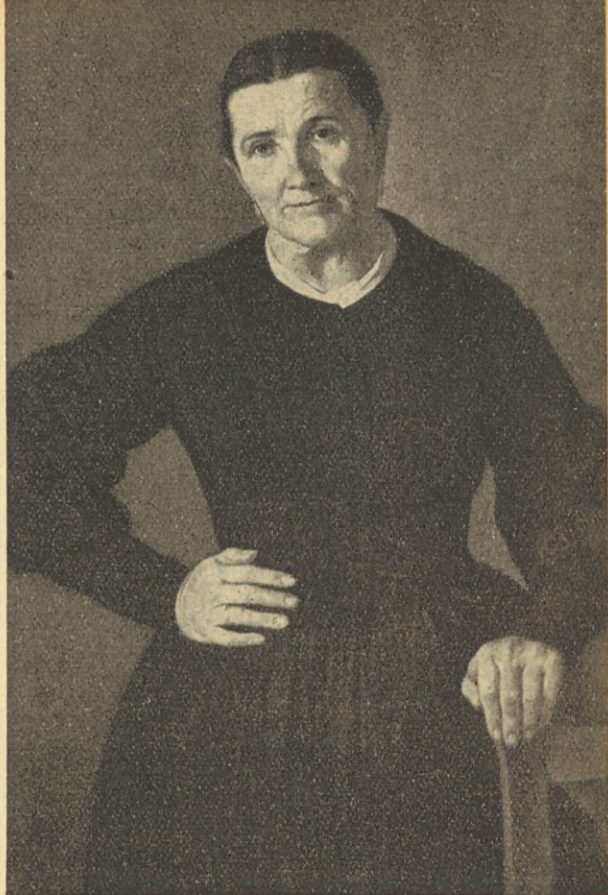
V veliki dvorani Narodne galerije je bilo razstavljenih 43 velikih podob, na štirih mizah pa so bile razstavljene skice in risbe za posamezna velika dela. Brez dvoma vas bo zanimalo, da je največja slika, ki jo je naslikal Janez Šubic in ki predstavlja sv. Martina, visoka 3 metre 80 cm. Prinesli so jo v Ljubljano iz cerkve sv. Martina pod Šmarno goro.

Omembe vredna so velika in krasna platna Jurija Šubica: obiskanje Marijino, sv. Jurij na konju, Pietà, sv. Radegunda, sv. Barbara in sv. Blaž in še mnogo drugih.

Medtem ko so v Narodni galeriji bile razstavljene cerkvene slike obeh bratov, smo si v Jakopičevem paviljonu, ki ima ime po akademskem slikarju Rihardu Jakopiču, ogledali p o s v e t n o umetnost. Tu smo videli štiri velike monumentalne slike, snete s stropa v Narodnem muzeju, veliko delo slikarja Jurija Šubica. Slike predstavljajo v alegoriji znanost, umetnost, zgodovinoznanstvo in prirodoznanstvo. Med drugimi smo si ogledali tu odlične portrete obeh mojstrov, ki so že na višini modernega portreta, skice in študije za velike slike. Med skicami, študijami in slikami majhnih mer nahajamo končno veliko število krajinskih slik.

Na razstavi je bilo na ogled vse polno skic o tem, kako sta umetnika prav za prav svoja dela snovala! Seveda je bilo skic še več, toda tudi te, ki jih je bilo mogoče zbrati, so nam dovoljno osvetljevale način njunega umetniškega ustvarjanja.

Kako ustvarja prav za prav slikar svoje velike slike in kompozicije? Najprej je treba poudariti, da se mora slikar poleg svojega slikarskega talenta, kar je seveda prvo in najvažnejše, mnogo učiti. In sicer učiti tako, kakor se uči mizar, čevljar, krojač in vsak obrtnik in rokodellec najprej najbolj vsakdanje obrti in tehnike, potem pa, ko obvlada gradivo in zna z njim ravnati, potem pa je potrebno še mnogo malih skic in studij, da

Janez Šubic: Slikarjeva mati

se izoblikuje tako veliko platno, kakor je n. pr. alegorija znanosti ali umetnosti. Tako je na primer Janez Šubic za svoje slike preštudiral nešteto momentov; posebej je na skicah študiral kretnjo roke, posebej zapestje; vsak predmet in vsaka posamezna guba na obleki je plod tega podrobnega dela. Za Janeza Šubica je značilno, da je najprej, preden se je lotil slikanja človeške postave, študiral golo človeško telo, na katerem je zasledoval vse spremembe, ki jih določa ta ali ona kretnja, gib in situacija. Zanimivo je na primer, da jemlje umetnik za postave Boga Očeta, Kristusa itd. svoje modele iz čisto vsakdanjega življenja, med delavci in celo postopači. V risbah te figure nato toliko časa spreminja in prilagaja, da dobi pravo podobo.

Drugače od Janeza je slikal Jurij Šubic. Janez Šubic je bil bolj pod vplivom italijanske klasične umetnosti, Jurij pa je že bolj usmerjen v francosko šolo. Oba naša umetnika-mojstra Janez in Jurij Šubic zavzemata v slikarski umetnosti pri nas eno najvažnejših in tudi vodilnih mest. Svoja velika dela sta ustvarila večinoma v tujini: v Pragi, na Dunaju, v Atenah, Kaiserslauternu, Parizu in drugod. Povsod sta častno zastopala in proslavila Slovence. Oba sta bila pesnika lepote.

Janez se je rodil 26. oktobra 1850 kot prvi sin podobarja in slikarja Štefana Šubica in matere Ane v Poljanah nad Škofjo Loko. Janez obiskuje 1862 gimnazijo v Ljubljani, a jo zaradi bolehnosti leta 1864. zapusti in odide domov. Očetu pomaga pri izvrševanju naročil. Da bi dobil tudi nekaj strokovnega pouka, ga je oče dal nato leta 1865. v umetniško delavnico k Janezu Wolfu, kjer je ostal do leta 1870. Leta 1871. odide Janez na umetniško akademijo v Benetke, jeseni leta 1874. pa odide iz Benetk preko Florence v Rim. Sredi leta 1877. zapusti Rim in se preseli na Dunaj. Leta 1884. se vrne iz Prage, kjer je sodeloval pri okrasitvi tamkajšnjega Narodnega divadla in Vodarne, preko Dunaja domov. Tu mu leta 1884. umrje oče Štefan. Tega leta je povabljen v Kaiserslautern v Nemčiji za učitelja dekorativne umetnosti na novoustanovljenem muzeju za umetno obrt. Spomladi leta 1889. se na izletu močno prehladi in na posledicah prehlada umre 25. aprila istega leta, v starosti 39 let. Pokopan je v Kaiserslauternu.

Jurij Šubic se je rodil 15. aprila 1855 kot drugi sin Štefana in Ane. V šolo je hodil v Škofji Loki do 1867, nato pa je doma očetu pomagal pri podobarskem delu. Leta 1872. ga da oče v pouk Janezu Wolfu v št. Vid nad Ljubljano. Leta 1873. odide Jurij od Wolfa na svetovno razstavo na Dunaj in ostane tam. Decembra ga sprejmejo kot gosta na Akademijo upodablajočih umetnosti. Jurijeva dunajska doba traja potem vse do leta 1879., ko gre na povabilo v Atene okrasit Schlimannovo palačo. Razen dekoracij v arhitekturi izvrši Jurij v Atenah vse polno drugih del, zlasti portretov. Leta 1880. ga popelje pot v Pariz, kamor gre na povabilo prijatelja V. Hynaisa. Ta doba je za Jurija najplodnejša. Po bratovi smrti leta 1889. dovrši v Kaiserslauternu nekatere nedokončane stvari, naslednje leto pa sliko sv. Cirila in Metoda za Cerklje na Gorenjskem in Kamenjanje sv. Štefana za Štepanjo vas pri Ljubljani. Avgusta tega leta odide na Raschwitz pri Lipskem, da bi tam okrasil notranjščino gradu istega imena. Toda že po enem mesecu ga zadene kap in od kapi umre, star komaj pet in trideset let.

Takšen je zunanji okvir življenja obeh bratov, ki bosta v zgodovini slovenske slikarske umetnosti ohranila za zmerom najčastnejše mesto.

KULTURNI ZAPISKI

Ivan Cankar pri delu. — Ta naš najbolj izkristalizirani slovenski pisatelj in najpopolnejši umetnik slovenske besede pripoveduje sam, kako je delal. Takole je dejal: »Jaz sem najbolj len človek na svetu; len pisati. Sicer pa delam z mislijo neprestano, še v sanjah in prvi trenutek, ko se zbudim; menim, da zato, ker ne napišem niti ene besede, ki bi vedé bila neresnična. Reda nimam in pišem, kadar je. Kadar pišem, sem silno slabe volje, ker se mi ne zdi nikdar dovolj dobro. Stavke za stavkom pretehtavam v ritmu in besedi ter vidim, da je za nič. K delu me najbolj podviza — jeza. Politične in literarne oslarije zapelejo človeka k pisarjenju, da si srce ohladi. Tvarino pripravim že prej, vsa poglavja so natanko pred menoj. »Hlapce« sem pisal tako živo, da sem obraze videl in glasove razločeval. Zato pišem strašno hitro. Stavci pravijo mojim rokopisom »špeh«, ker je skoraj ni besede, ki bi bila prečrtana. »Pohušanje« sem napisal v štirinajstih dneh, za svojo najdaljšo povest »Na klancu« nisem potreboval več kot tri tedne. Zato pa sem imel s »Krizantemo« opraviti tri mesece in sem všel nad kratkim očenašem v »Hlapcu Jerneju« in neznatno pridigo v »Martinu Kačurju« dneve in dneve.«

Michelangelo. — Ta slavni italijanski slikar, kipar in arhitekt je živel od leta 1475—1564. Deloval je v Bologni, Firenci in Rimu. Izvršil je mnogo kiparskih in slikarskih del, najbolj znana njegova dela so freske v Sikstinski kapeli v Rimu, pa tudi slika »Sveta družina«, ki jo v tej številki priobčujemo, je znana po vsem svetu. Kot arhitekt je znan po zgradbi kupole cerkve Sv. Petra v Rimu.

Gentile da Fabriano. — Ta slikar je značilen predstavnik srednjeveškega slikarstva. Živel je od leta 1370—1428 v Italiji.

Časopisje tujerodcev v Zedinjenih državah. — Zedinjene države Severne Amerike so bile dolga leta dežela novih priseljencev raznih narodnosti, ki so živeli, oziroma žive v svojih naselbinah, imajo svoje organizacije in časopisje. To polagoma pojenjava zaradi omejevanega naseljevanja in zaradi amerikanizacije ter izumiranja v inozemstvu rojenih ameriških prebivalcev. Moč tujerodnega prebivalstva je navzlic navedenemu nazadovanju še vedno posebno razvidna iz njegovega časopisja. Statistika izkazuje, da je l. 1936 izhajalo v Zedinjenih državah 203 nemških listov, 154 italijanskih, 90 poljskih, 83 španskih, 78 čeških, 55 francoskih, 50 švedskih, 33 slovaških, 26 norveških, 25 litvinskih, 21 japonskih, 16 ruskih, 18 hrvaških, 16 slovenskih, 11 srbskih, 10 beloruskih, 10 ukrajinskih, 23 judovskih. Po en ali več listov imajo tudi Albanci, Rumuni in drugi. Skoraj vsak jezik na svetu je zastopan v Zedinjenih državah s svojim listom. Vsega skupaj izhaja v tej deželi 1156 listov v jezikih neangleških priseljencev.

Slovenski jezik. — Ogibaj se naslednjih nepravilnih izrazov in prisposodob! (v vsaki vrstici je izraz pred enačajem napačen, za enačajem pa pravilen):

puško basati = puško nabijati

brez drugega = brez vsega

brez da bi = ne da bi

cirkelj = šestilo

perje cufati = perje pukati, cefrati

danes zjutraj = davi

danes zvečer = drevi

danes ponoči = nocoj

dedščina = dediščina

dež gre = dež pada, rosi, deži

dobroto izkazati = dobroto storiti

dol ž njim = proč ž njim!

domu grem = domov grem

za to se gre = za to gre

iziti se = končati se

»Mala knjižnica«. — Pravkar so izšle kot 8. zvezek »Male knjižnice« Kersnikove »Kmetske slike in ljudske povesti«. Janko Kersnik je poetični realista, zato so njegove »Kmetske slike« napisane prepričevalno in jih še danes radi čitamo. Kersnik se je rodil leta 1852 na Brdu pri Lukovici. Napisal je roman »Na Žerinjah«, »Cyklamen«, »Agitator«, povesti »Testament«, »Očetov greh« in še obilico krajših in daljših novel. Dokončal je tudi Jurčičeve »Rokovnjače«. Umrl je l. 1897. Knjižici je uvod napisal in jo tudi sicer priredil prof. Ivan Kolar. Knjižico z veseljem priporočamo našim

naročnikom. Ob tej priliki opozarjamo naročnike na »Malo knjižnico«. To je zbirka domačih in tujih klasikov s primernimi uvodi. Deset knjig stane le 120 din (vezana zbirka 10 zvezkov pa 200 din). Doslej so izšli zvezki: J. Jurčič Sosedov sin; Beecher Stowe — Koča strica Toma; Goethe — Egmont; Storm — Jezdec na sercu; Horatius — Pesmi; Jan Neruda — Mlaotranske povesti; Janko Kersnik — Kmetske slike in povesti. Razen teh je izšel še ilustriran zvezek: Človek. Knjige so lepo opremljene in se naročajo pri Tiskarni Merkur, Ljubljana, Gregorčičeva 23.

Severna medveda

DROBNE ZANIMIVOSTI

Podatki o svetovni vojni. — Začetek svetovne vojne — 1. avgusta 1914. Premirje je bilo podpisano 11. novembra 1918. Vojna je trajala 4 leta, 3 mesece in 11 dni. Sedem in dvajset držav je bilo posredno zapletenih v vojno, in sicer 4 na eni strani in 23 na drugi strani. Ubitih je bilo do 11. novembra 1918 — 8,405.280 ljudi. Ranjenih pa 21,656.100 ljudi. Stroški tega svetovnega klanja so znašali v zlati valuti 186 milijard 333,637.097 dolarjev predvojne vrednosti. Če to številko spremenimo v

današnje dinarje — se bi povečala za približno petdesekrat.

● **Človeštvo po plemenih.** — Najnovejša statistika je dognala naslednje številke za posamezna plemena: kavkaško pleme šteje 725,000.000 duš; mongolsko 680 milijonov, zamorsko 210 milijonov, semitsko 100 milijonov, malajsko 104 milijone 500.000 in indijsko pleme 30 milijonov duš. Po tej statistiki bi prebivalo na vsem svetu 1.849,500.000 ljudi. Lepo število!

Živi jeziki. — Na svetu je okoli 3.000 živih jezikov. Poleg teh je 3.763 mrtvih jezikov, to je takih, ki so izumrli. Največ narečij je v Aziji. Najbolj razširjena je Kitajščina. — Izmed modernih jezikov je na prvem mestu angleščina, po razširjenosti stoji takoj za tem jezikom španščina, potem ruščina, nemščina, francoščina in italijanščina.

Število zvezd. — S prostim očesom lahko vidimo le 7.000 zvezd. S pomočjo teleskopa pa so jih našeli nad 70 milijonov, nekateri zvezdoslovci pa celo nad 100 milijonov. Z najnovejšimi teleskopi pa so astronomi preračunali, da je vseh zvezd okoli 1.600.000.

Prebivalstvo Jugoslavije. — V Jugoslaviji živi po zadnjih uradnih podatkih 15,174.000 ljudi, ki se dele po veroizpovedi takole: pravoslavni je 7,281.201 (48,8%), rimokatolikov 5 milijonov 595.363 (37,5%) in muslimanov, ki jih je 1,560.279 (11,2%). — Prebivalstvo dravske banovine je štelo ob novem letu 1,209.600 ljudi.

Časovne razlike. — Kadar je v Chicagu ura poldne, je v Beogradu, Ljubljani in Zagrebu ura 7.22 zvečer; v Parizu je 6 popoldne, v Berlinu 6.35 popoldne, v Moskvi 8.30 zvečer, v Leningradu 8 zvečer, v Londonu 6 zvečer, v Rimu 9.50 zvečer, v Sofiji 7.34 zvečer.

Jurij Šubic:

Pot na plavž

NAŠA DELAVNICA

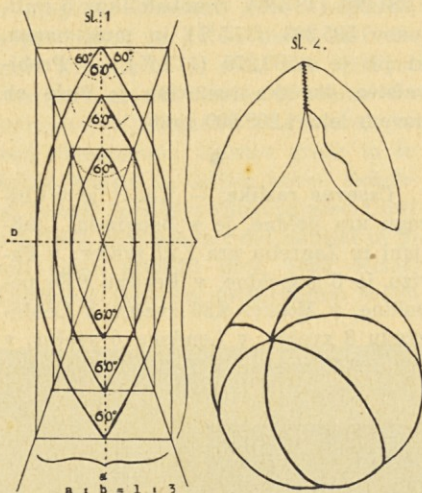
ŽOGA IZ USNJA

Pri vsakem boljšem čevljarju dobiš ostanke finejšega usnja za ženske čevlje v raznih barvah. Iz takih ostankov moreš napraviti prav lične žoge.

Za vsako žogo rabiš šest točno enakih delov. Sl. 1., ki temelji na pravilih o podobnosti likov, ti kaže kraj za posamezne dele v treh velikostih. Po tej sliki si moreš napraviti sama še večje kroje. Pazi na to, da je razmerje širine proti višini 1:3, dalje da meri kot ob zgornjem, oziroma spodnjem vrhu 60°. Iz trdega papirja si izreži kraj, ga položi na usnje ter zariši dobro vidno

črto tesno ob kroju. Nato izreži prav točno vseh 6 delov ter jih na spodnji strani usnja z močno prejico gosto sešij (sl. 2.). Šesti šiv, s katerim skleneš prvi in zadnji del, izvrši samo do polovice, obrni pri ostali odprtini žogo na pravo stran in jo nagači. Za gačenje uporabljaj žimo, morsko travo, tanko lesno volno, vato, prav drobno nastrižene krpice blaga, sparane ostanke volnenih pletenin in podobno. Žaganje ni primerno, ker se stresa, ako dobi žoga le majhno luknjo. Žoga naj bo enakomerno in tako trdo napolnjena, da komaj še skleneš odprtino, ki jo zdaj na

zunanji strani lepo gosto zašij in nitko dobro zadelaj. Lepo izvršena žogica mora biti gladka, trda in napeta. Te žoge sicer niso prožne kakor so one iz gume,

vendar mnogo bolj trpežne; otroci jih imajo radi za trkljanje po tleh ali za žoganje iz rok v roke. Ako delaš žogo iz usnja raznih barv, pazi na to, da ni v debelini usnja prevelike razlike. Debelo usnje težko šivaš in se tudi ne stegne tako kakor finejše usnje. Tako žogo lahko napraviš tudi iz klobučevine ali iz prav močnega, gostega sukna.

Štamear Tončka

Jedkanje okraskov. — V dolgih zimskih večerih bomo poizkusili napraviti nekaj okraskov s pomočjo — kemije. Ti okraski, ki jih vidite na sliki, so iz kosti in jih lahko uporabimo kot okrasne ščitke na pasovih, dalje kot sponke (broše), lahko pa napravimo tudi lepe značke za Jadrasko stražo, Rdeči križ, šahovske klube, smučarske odseke itd. Pri mesarju si izberi večjo ploščnato kost. Dodobrega jo izkuhaj v vreli vodi, da izgine z nje vsa maščoba. Potem izreži z žagico rezljačo primerno obliko. Steklitnim papirjem jo temeljito ogladi in nariši na kost s svinčnikom ornament. S tankim čopičem prevleči vso risbo z lakom. Črte risbe naj bodo vsaj 2 mm debele. Vsak lak je dober, naj-

boljši pa je takozvani bakrorezni lak za jedkanje, ki ga dobiš v vsaki trgovini, kjer prodajajo barve. Kakor hitro se lak posuši, kar se zgodi v približno 24 urah, lahko pričnemo z jedkanjem. V to svrhu kupi 100 g 8%ne kemično čiste solne kisline, vlij jo v skodelico in položi kost v kislino tako, da bo risba zgoraj. Kost mora biti popolnoma zalita s kislino. S kurjim peresom previdno od časa do časa podrgni po kosti. Čez 1 uro vzemi kost iz kisline in jo vtakni v terpentini, ki bo lak razkrojil. Zdaj okrasek še s cunjjo, ki si jo namočil v terpentinu, temeljito očisti! Treba pa je okrasek še enkrat prekuhati in sicer v deževnici. Okrasek pusti v vreli deževnici 15 do 20 minut. Končno okrasek z majhno ščetko odrigni, ali pa z okoničnim koščkom lesa previdno odstrani v

vreli vodi nabrekla mesta. Videl boš, da je kost tamkaj, kjer ni bila namazana z lakom, precej globoko izjedena, risba pa, ki je bila pokrita z lakom, je ostala pred kislino zaščitena in je zdaj dvignjena kakor relief. Da bo reliefna risba bolj učinkovita, moraš ves okrasek pobarvati. Le vodene barvice so uporabne. (Rjava, zelena, modra, črna). S čopičem pobarvaj ves okrasek. Ko je barva suha, odstrani s površine vso barvo s pomočjo trde cunjice. Na ta način bo površina bela, poglobljeni deli pa temni. S pilo ogladi robove. Na zadnjo stran pričvrsti s pečatnim voskom iglo in sponka je gotova. Da bo lepša, jo lahko prevlečeš še z lahkim lakom. (Končno pa še pobrskaj v kemiji, da boš vedel, zakaj razjeda solna kislina kost!)

N A J M L A J Š I R O D

Tone Petkovšek

Slovo

Vlak drvi...

Sanje mlade, vas več ni.
Ostale ste na poljih zlatih,
v cvetoči zarji dneva.
Srce, prepolno še veselja,
nikjer ne najde več odmeva.

Vlak drvi...

Kaplja na oknu se je razlila,
ostala je samo še motna sled,
moja sreča se je izgubila —
Tako mlada še — je šla umret.

Franjo Primc

Vsak dan

Vsak dan priplava,
vsak dan prijoče
od Zile in Soče
žalosten klic preko gorà:

„O, kje je sonce?
Strašna je noč...
Bratje, pomoč!
Bratje, bratje...“

Vsak dan priplava,
vsak dan prijoče
od Zile in Soče
obupen krik preko gorà.

V Bafovem Zlinu. O počitnicah leta 1933 sem čital v časopisu »Borovo« naslednji oglas: »Sprejemamo dečke od 14 do 17 let.« Čez tri dni sem šel po prijavnico v trgovino »Bafa«. Doma sem jo pazljivo izpolnil ter jo odnesel spet v prodajalnico, odkoder so jo poslali v Borovo, v jugoslovansko Bafovo tovarno. Skoraj vsak dan sem hodil v prodajalno izpraševat. Medtem se je začel pouk v meščanski šoli, in ker sem se vestno učil, sem na prijavo popolnoma pozabil. Bilo je že 11. oktobra. Ko sem prišel iz šole, mi je dejal oče: »Sine, prišel je brzojav iz Borova,

s katerim nas obveščajo, da naj prideš 16. oktobra v Borovo k izpitu.« Takoj smo začeli pripravljati vse potrebno za odhod.

Za izpit se jih je prijavilo 10.000, od teh je bilo poklicanih 50. Pri izpitu jih je padlo 18. Nas so odvedli k zdravniškemu pregledu, kjer jih je odpadlo zopet 5. Po pregledu so nas z avtobusom odpeljali do pristanišča na Donavi, odkoder smo krenili s parnikom »Karađorđe« navzgor proti Bratislavi in nato dalje v Zlin.

Zlin je mlad in nov. Pred 40 leti je bil še majhna vas, ki je bila tako majhna, da ni mogla dati kruha niti svojim ljudem. Zdaj zaposluje to edinstveno mesto 22.000 delavnih moči.

V skromnih razmerah, polnih skrbi za vsakdanji kruh, je rasel dečko čevljar-ske rodbine — Tomaž Bafa. Poznal je revščino svojega kraja. Nadarjen in silno delaven je zapalil ogenj, zanetil ljubezen do dela in kmalu vtisnil ubogemu valaškemu kraju resnost, podjetnost in s tem svetovnost. Cenili so ga vsi, ki so z njim delali. Ko pa ga je smrt iztrgala od njegovega plodovitega dela, so vsi njegovi sodelavci nadaljevali započeto delo pod praporom najboljšega izmed sebe.

Tomaž Bafa, preprosti čevljar, ki razen pisanja in čitanja ni imel nobene izobrazbe, človek, ki v mladosti ni videl niti gimnazije, niti univerze, ki je zrasel sredi zemlje, kjer ni bilo nobene tovarne, je ustanovil največje obrtne tovarne v Č. S. R. in največjo tovarno za izdelavo čevljev na svetu. Ta tovarna izdelava na dan 170.000 parov čevljev, ustvaril je mesto, katero ima okoli 55.000 prebivalcev.

Bafova tovarna je obrtni kolos, v katerem je 24.000 električnih motorjev. Na vsakem delu po 1 delavec. V Bafovi delavnici odločuje geslo: Vsak naj se trudi sam, skupina že poskrbi zase sama. Tam ni protekcije. V tekmi za

lepšimi življenjskimi pogoji zmagujejo le talent, sposobnost in delo.

Ponos zlinskega dela so šole. So prav tako polne življenja kot Zlin sam. Tam ni groze in strahu. Mladi Zlinjani imajo svoje sodišče, kjer vsakega učenca za kakršen koli prestopok obsodijo sami. Imajo svoj časopis »Mladi Zlin«, čitalnice, športne klube itd. Vzgoja in pouk se vršita v duhu Komenskega, Masaryka in Tomaža Bafe.

Najbolj zanimiva je »Bafova šola dela«, kjer se uče 14—17letni dečki in deklice. Ti »mladi možje«, kakor jim pravijo, so v internatih. Internati so velike zgradbe. V enem internatu je 1600 mladih mož, med njimi 112 Jugoslovanov.

Šola dela v Zlinu

V eni sobi jih je 16. Ti imajo svojega vodjo. Ta je odgovoren za red v sobi. 7 sob tvori tabor. Taboru poveljuje vzgojitelj.

Kakšen je delovni program takšnega mladega moža?

Poleti, ko zatrobi sirena, morajo brez izjeme vsi vstati ob 5.30. Do 6 imajo na prostem telovadbo. Od 6—6.15 uredijo sobo in jo potem točkujejo. Soba, ki je popolnoma v redu, dobi 20 točk, za vsak nered pa se ji odbije ena točka. Od 6.15—6.45 zajtrk, nato gredo v tovarno, kjer so do 12. Ob 12.15 obed, po obedu do 14. prosta zabava. Nato zopet v tovarno do 17. Ob 18. večerja. Od 18.30—20.30 šola. V šoli se izpopolnjujejo v vsem, kar jim je za življenje potrebno. Šolske potrebščine in šolnino morajo plačati sami od svojega zaslužka. Za varčevanje mladih mož je tudi urejeno. Vsak dobi knjižico, v katero piše vsak teden, koliko bo porabil. To

»knjigovodstvo« je tako: hrana 160 din, šolnina 20 din, stanovanje 20 din, bolniška blagajna 15 din, za zabavo 40 din. Skupaj 255—260 din. Ker pa dobe mladi možje večje plače kot 260 din, morajo ostali denar vložiti. Ta denar se obrestuje po 10 %. Plača takšnega mladega moža znaša 300— do 600— din tedensko.

Šola traja tri leta in v teh 3 letih mora vsak mladi mož prihraniti 20 tisoč din. Tovarna, to so delavci in mladi možje, imajo do sedaj prihranjenih 250.000.000 din.

Vsak tabor ima svoje nogometno in volebalsko moštvo, ki igrajo vsako leto za prvenstvo internata. V nedeljo dopoldne delajo obvezne izlete. Poleti in pozimi. Zimski šport je kljub slabim terenom precej dobro razvit. Smučarjev je okoli 300. Ker pa v okolici ni dobrih terenov, se vozimo vsako nedeljo na Javornike. Vsako leto so smučarske tekme mladih mož. Letos so bile na tekmi zastopane tudi Jugoslavija, Francija, Bolgarija in Nemčija. Izmed 84 tekmovalcev sem dosegel 2. mesto.

Zlin je mesto pionirjev. Najdete jih raztresene po vsem svetu, na vsakem kontinentu. To so oni, ki raznašajo dobro ime Češkoslovaške in solidnost njenih izdelkov. Ne boje se zaprek in nevarnosti. So povsod tam, kjer drugi izgublajo pogum. Njihovi verni pomočniki so zlinska krila. Po deset letal odletava in priletava vsak dan na zlinskem letališču, kjer je 11 velikih hangarjev. V hangarjih so 4 trimotorni orjaki, 4 letala po 10 sedežev in 27 letal »Zlin XII.«, katera izdeluje firma Bafa za 60.000 din. Razen tega imajo na letališču 32 jadralnih letal, ki jih tudi izdeluje firma Bafa. Tudi ta šport ima mnogo pristašev, med njimi je tudi Slovenec Habič Janko. Vsak letalec mora položiti 3 izpite.

Najjužnejše točke kontinentov so bile že cilj zlinskih pilotov. Imajo pristop k največjemu morju sveta, k zračnemu mcrju. Tisoč pilotov je že odletelo iz Zlina!

Vido Zorčič